

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 12ης Ιανουαρίου 2023*

«Αίτηση αναιρέσεως – Ανταγωνισμός – Συμπράξεις – Τομέας παραγωγών επιτοκίου σε ευρώ – Απόφαση διαπιστώνουσα παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ – Χειραγώγηση των διατραπεζικών επιτοκίων αναφοράς του Euribor – Ανταλλαγή εμπιστευτικών πληροφοριών – Περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου – Χαρακτηρισμός – Συνεκτίμηση των θετικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων – Ενιαία και διαρκής παράβαση – “Υβριδική διαδικασία” η οποία είχε διαδοχικώς ως αποτέλεσμα την έκδοση αποφάσεως διακανονισμού και αποφάσεως κατόπιν τακτικής διαδικασίας – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 41 – Δικαίωμα χρηστής διοικήσεως – Άρθρο 48 – Τεκμήριο αθωότητας»

Στην υπόθεση C-883/19 P,

με αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως δυνάμει του άρθρου 56 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που ασκήθηκε στις 3 Δεκεμβρίου 2019,

HSBC Holdings plc, με έδρα το Λονδίνο (Ηνωμένο Βασίλειο),

HSBC Bank plc, με έδρα το Λονδίνο,

HSBC Continental Europe, πρώην HSBC France, με έδρα το Παρίσι (Γαλλία),

εκπροσωπούμενες από τις C. Angeli, avocate, και K. Bacon, KC, τον D. Bailey, barrister, τις M. Δημητρίου, KC, και M. Giner, avocate, καθώς και από τον M. Simpson, solicitor

αναιρεσείουσες,

υποστηριζόμενες από τις:

Crédit agricole SA, με έδρα το Montrouge (Γαλλία),

Crédit agricole Corporate and Investment Bank, με έδρα το Montrouge,

εκπροσωπούμενες από τους J. Jourdan, J.-J. Lemonnier, A. Sieffert-Xuriguera και J.-P. Tran Thiet, avocats,

JPMorgan Chase & Co., με έδρα τη Νέα Υόρκη (Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής),

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

JPMorgan Chase Bank, National Association, με έδρα το Columbus, Πολιτεία του Ohio (Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής),

εκπροσωπούμενες από τους D. Das, N. English, N. French, N. Frey, solicitors, τον D. Heaton, barrister, την A. Holroyd και τον D. Hunt, solicitors, τη M. Lester, KC, τους A. Ojukwu, solicitor, και D. Piccinin, barrister, καθώς και από τις L. Ream, solicitor, D. Rose, KC, και B. Tormey, solicitor,

παρεμβαίνουσες στη διαδικασία αναιρέσεως,

όπου ο έτερος διάδικος είναι η:

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον P. Berghe, τον M. Farley και τη F. van Schaik,

καθής πρωτοδίκως,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους K. Jürimäe (εισηγήτρια), πρόεδρο τμήματος, M. Safjan, N. Piçarra, N. Jääskinen και M. Gavalec, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Αμιλίου

γραμματέας: M. Longar, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 26ης Ιανουαρίου 2022,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 12ης Μαΐου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με την αίτησή τους αναιρέσεως, οι HSBC Holdings plc, HSBC Bank plc και HSBC Continental Europe, πρώην HSBC France (στο εξής από κοινού: εταιρίες HSBC), ζητούν τη μερική αναίρεση της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 24ης Σεπτεμβρίου 2019, HSBC Holdings κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-105/17, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, EU:T:2019:675), με την οποία το Γενικό Δικαστήριο ακύρωσε το άρθρο 2, στοιχείο β', της αποφάσεως C(2016) 8530 τελικό της Επιτροπής, της 7ης Δεκεμβρίου 2016, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ (Υπόθεση AT.39914 – Παράγωγα επιτοκίου σε ευρώ) (στο εξής: επίμαχη απόφαση), και απέρριψε την προσφυγή τους κατά τα λοιπά.

Το ιστορικό της διαφοράς

- 2 Τα ιστορικό της διαφοράς εκτίθεται από το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 1 έως 29 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Για τις ανάγκες της παρούσας διαδικασίας, το εν λόγω ιστορικό μπορεί να συνοψισθεί ως εξής.
- 3 Με την επίμαχη απόφαση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι εταιρίες HSBC είχαν παραβεί το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, της 2ας Μαΐου 1992 (ΕΕ 1994, L 1, σ. 3, στο εξής: Συμφωνία ΕΟΧ), έχοντας μετάσχει, από τις 12 Φεβρουαρίου έως τις 27 Μαρτίου 2007, σε ενιαία και διαρκή παράβαση με αντικείμενο τη στρέβλωση της κανονικής πορείας καθορισμού των τιμών στην αγορά των παραγώγων επιτοκίου σε ευρώ [Euro Interest Rate Derivatives (EIRD)], τα οποία συνδέονται με το «Euro Interbank Offered Rate» (Euribor) και/ή τον «Euro Over-Night Index Average» (EONIA), και τους επέβαλε αλληλεγγύως και εις ολόκληρον πρόστιμο ύψους 33 606 000 ευρώ.
- 4 Ο όμιλος HSBC (στο εξής: HSBC) είναι τραπεζικός όμιλος του οποίου μία από τις δραστηριότητες είναι η τράπεζα επενδύσεων, χρηματοδοτήσεως και αγοράς. Η HSBC Holdings, επικεφαλής εταιρία του ομίλου HSBC, είναι η μητρική εταιρία της HSBC France, νυν HSBC Continental Europe, η οποία με τη σειρά της είναι η μητρική εταιρία της HSBC Bank. Η HSBC France και η HSBC Bank είναι επιφορτισμένες με τη διαπραγμάτευση των EIRD. Η HSBC France ήταν υπεύθυνη για την υποβολή προσφορών επιτοκίων στην ομάδα του Euribor.
- 5 Στις 14 Ιουνίου 2011 ο τραπεζικός όμιλος Barclays, στον οποίο ανήκαν οι Barclays plc, Barclays Bank plc, Barclays Directors Ltd, Barclays Group Holding Ltd, Barclays Capital Services Ltd και Barclays Services Jersey Ltd (στο εξής: Barclays), ζήτησε από την Επιτροπή τη χορήγηση «αριθμού προτεραιότητας» βάσει της ανακοινώσεως της Επιτροπής σχετικά με τη μη επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (ΕΕ 2006, C 298, σ. 17), ενημερώνοντάς την για την ύπαρξη συμπράξεως στον τομέα των EIRD και δηλώνοντας την επιθυμία της να συνεργαστεί με το συγκεκριμένο θεσμικό όργανο. Στις 14 Οκτωβρίου 2011 χορηγήθηκε στην Barclays υπό όρους απαλλαγής από την επιβολή προστίμου.
- 6 Από τις 18 έως τις 21 Οκτωβρίου 2011 η Επιτροπή διενήργησε ελέγχους στις εγκαταστάσεις ορισμένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων στο Λονδίνο (Ηνωμένο Βασίλειο) και στο Παρίσι (Γαλλία), μεταξύ των οποίων και σε εκείνες των νυν αναιρεσιουσών.
- 7 Στις 5 Μαρτίου και στις 29 Οκτωβρίου 2013, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 6, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 [ΕΚ] (ΕΕ 2003, L 1, σ. 1), η Επιτροπή κίνησε διαδικασία λόγω παραβάσεως κατά των εταιριών HSBC και κατά της Barclays, των Crédit agricole SA και Crédit agricole Corporate and Investment Bank (στο εξής από κοινού: Crédit agricole), των Deutsche Bank AG, Deutsche Bank Services (Jersey) Ltd και DB Group Services (UK) Ltd (στο εξής από κοινού: Deutsche Bank), των JP Morgan Chase & Co., JP Morgan Chase Bank National Association και JP Morgan Services LLP (στο εξής από κοινού: εταιρίες JP Morgan Chase), των Royal Bank of Scotland plc και the Royal Bank of Scotland Group plc (στο εξής από κοινού: RBS) καθώς και κατά της Société générale.
- 8 Οι Barclays, Deutsche Bank, Société générale και RBS ζήτησαν να μετάσχουν σε διαδικασία διακανονισμού της διαφοράς κατ' εφαρμογήν του άρθρου 10α του κανονισμού (ΕΚ) 773/2004 της Επιτροπής, της 7ης Απριλίου 2004, σχετικά με τη διεξαγωγή από την Επιτροπή των διαδικασιών

δυνάμει των άρθρων [101 ΣΛΕΕ] και [102 ΣΛΕΕ] (ΕΕ 2004, L 123, σ. 18), όπως έχει τροποποιηθεί. Οι εταιρίες HSBC, οι εταιρίες της Crédit agricole και οι εταιρίες JP Morgan Chase αποφάσισαν να μη μετάσχουν σε αυτήν τη διαδικασία διακανονισμού.

- 9 Στις 4 Δεκεμβρίου 2013 η Επιτροπή εξέδωσε ως προς την Barclays, την Deutsche Bank, τη Société générale και την RBS την απόφαση C(2013) 8512 τελικό, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 [ΣΛΕΕ] και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ [Υπόθεση AT.39914, Euro Interest Rate derivative (EIRD) (Settlement)] (στο εξής: απόφαση διακανονισμού της διαφοράς), με την οποία έκρινε ότι οι εν λόγω επιχειρήσεις είχαν παραβεί το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ μετέχοντας σε ενιαία και διαρκή παράβαση με αντικείμενο τη στρέβλωση της κανονικής πορείας καθορισμού των τιμών στην αγορά των EIRD.

Η διοικητική διαδικασία

- 10 Στις 19 Μαρτίου 2014 η Επιτροπή απηύθυνε ανακοίνωση αιτιάσεων στις εταιρίες HSBC, στις εταιρίες της Crédit agricole και στις εταιρίες JP Morgan Chase.
- 11 Οι εταιρίες HSBC είχαν τη δυνατότητα να συμβουλευθούν σε DVD τα τμήματα του φακέλου της Επιτροπής στα οποία επιτρεπόταν η πρόσβαση, οι δε εκπρόσωποί τους είχαν δυνατότητα περαιτέρω προσβάσεως στον φάκελο εντός των γραφείων της Επιτροπής. Οι ως άνω εταιρίες είχαν επίσης πρόσβαση στην ανακοίνωση αιτιάσεων προς τους μετέχοντες στη διαδικασία διακανονισμού, στις απαντήσεις των εν λόγω μερών και στην απόφαση διακανονισμού της διαφοράς.
- 12 Στις 14 Νοεμβρίου 2014 οι εταιρίες HSBC υπέβαλαν τις γραπτές παρατηρήσεις τους κατόπιν της ανακοινώσεως αιτιάσεων και ανέπτυξαν τις απόψεις τους κατά την ακρόαση που διεξήχθη από τις 15 έως τις 17 Ιουνίου 2015.
- 13 Στις 6 Απριλίου 2016 η Επιτροπή διόρθωσε την απόφαση διακανονισμού όσον αφορά τον καθορισμό του ύψους του προστίμου που επιβαλλόταν στη Société générale. Οι εταιρίες HSBC είχαν πρόσβαση στην εν λόγω διορθωτική απόφαση καθώς και στη σχετική αλληλογραφία και στα διορθωμένα οικονομικά στοιχεία που υπέβαλε η Société Générale.

Η επίμαχη απόφαση

- 14 Στις 7 Δεκεμβρίου 2016 η Επιτροπή εξέδωσε την επίμαχη απόφαση. Το άρθρο 1, στοιχείο β', και το άρθρο 2, στοιχείο β', της εν λόγω αποφάσεως έχουν ως εξής:

«Άρθρο 1

Οι ακόλουθες επιχειρήσεις παρέβησαν το άρθρο 101 [ΣΛΕΕ] και το άρθρο 53 της Συμφωνίας για τον ΕΟΧ μετέχοντας, κατά τα αναφερόμενα χρονικά διαστήματα, σε ενιαία και διαρκή παράβαση σχετικά με παράγωγα επιτοκίου σε ευρώ. Η παράβαση αυτή, η οποία εκτεινόταν στο σύνολο του ΕΟΧ, συνίστατο σε συμφωνίες και/ή εναρμονισμένες πρακτικές με σκοπό τη στρέβλωση της κανονικής πορείας των συνιστωσών τιμολόγησης στον τομέα των παραγώγων επιτοκίου σε ευρώ:

[...]

β) [οι εταιρίες HSBC] από τις 12 Φεβρουαρίου 2007 έως τις 27 Μαρτίου 2007 [...]

Άρθρο 2

Για την παράβαση του άρθρου 1 επιβάλλονται τα ακόλουθα πρόστιμα:

[...]

β) [οι εταιρίες HSBC], από κοινού και εις ολόκληρον υπεύθυνες: 33 606 000 EUR.»

Επίμαχα προϊόντα

- 15 Οι επίμαχες παραβάσεις αφορούν τα EIRD, δηλαδή παράγωγα επιτοκίου σε ευρώ αναπροσαρμοζόμενα με βάση το Euribor ή τον EONIA.
- 16 Το Euribor αποτελεί σύνολο επιτοκίων αναφοράς το οποίο αποβλέπει στην αποτύπωση του κόστους των διατραπεζικών δανείων που χρησιμοποιούνται συχνά στις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Ορίζεται ως δείκτης του επιτοκίου στο οποίο προσφέρονται οι διατραπεζικές προθεσμιακές καταθέσεις σε ευρώ από μια κύρια τράπεζα σε άλλη κύρια τράπεζα εντός της ζώνης του ευρώ. Το Euribor υπολογίζεται επί του μέσου όρου των τιμών που προσφέρει καθημερινώς μια ομάδα η οποία, κατά τη διάρκεια της περιόδου την οποία αφορά η επίμαχη απόφαση, αποτελούνταν από 47 κύριες τράπεζες, μεταξύ των οποίων καταλέγονταν οι προαναφερθείσες στη σκέψη 7 της παρούσας αποφάσεως τράπεζες, και που απευθύνονται στην Thomson Reuters ως υπεύθυνη υπολογισμού της Ομοσπονδίας Ευρωπαϊκών Τραπεζών (EBF) μεταξύ 10:45 και 11:00 προ μεσημβρίας. Οι τράπεζες παρέχουν εισφορές για τα 15 διαφορετικά επιτόκια του Euribor, τα οποία ποικίλλουν, ανάλογα με τη λήξη τους, από μία εβδομάδα έως 12 μήνες. Ο EONIA επιτελεί ανάλογη λειτουργία με το Euribor, πλην όμως όσον αφορά τα ημερήσια επιτόκια. Υπολογίζεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) βάσει του μέσου όρου των επιτοκίων για τις διατραπεζικές καταθέσεις χωρίς παροχή ασφάλειας («unsecured») της ίδιας ομάδας τραπεζών με εκείνη που χρησιμοποιείται για τον καθορισμό του Euribor.
- 17 Τα πιο συνηθισμένα EIRD είναι οι προθεσμιακές συμφωνίες επιτοκίου («forward rate agreements»), οι συμφωνίες ανταλλαγής επιτοκίων («interest rate swaps»), τα δικαιώματα προαίρεσεως επιτοκίου και οι συμβάσεις μελλοντικής εκπλήρωσης επιτοκίων («futures»).

Συμπεριφορές που προσάπτονται στις εταιρίες HSBC

- 18 Στην αιτιολογική σκέψη 113 της επίμαχης αποφάσεως, η Επιτροπή περιέγραψε ως εξής τη συμπεριφορά που προσάπτεται στις τράπεζες οι οποίες μνημονεύονται στη σκέψη 7 της παρούσας αποφάσεως:

«Οι Barclays, Deutsche Bank, [εταιρίες JP Morgan Chase], Société générale, [εταιρίες Crédit agricole], [οι εταιρίες HSBC] και RBS μετείχαν σε σειρά διμερών επαφών στον τομέα των EIRD, η οποία συνίστατο κατ' ουσίαν στις ακόλουθες πρακτικές μεταξύ των διαφόρων μερών:

- α) Μερικές φορές, ορισμένοι διαπραγματευτές που απασχολούνταν από διάφορα μέρη κοινοποιούσαν και/ή ελάμβαναν προτιμήσεις για καθορισμό αμετάβλητου, χαμηλού ή υψηλού επιτοκίου Euribor για ορισμένες ληκτότητες. Οι προτιμήσεις αυτές εξαρτώνταν από τις θέσεις διαπραγμάτευσης/τα ανοίγματα αυτών.

- β) Μερικές φορές, ορισμένοι διαπραγματευτές διαφόρων μερών κοινοποιούσαν και/ή λάμβαναν από το άλλο μέρος λεπτομερείς, μη δημοσιοποιημένες/διαθέσιμες πληροφορίες που αφορούσαν τις θέσεις διαπραγμάτευσης ή τις προθέσεις για μελλοντικές προσφορές επιτοκίου Euribor για ορισμένες ληκτότητες τουλάχιστον μίας από τις αντίστοιχες τράπεζές τους.
- γ) Μερικές φορές, ορισμένοι διαπραγματευτές διερεύνησαν επίσης τη δυνατότητα να ευθυγραμμίσουν τις θέσεις διαπραγμάτευσης για το EIRD βάσει αυτών των πληροφοριών, όπως περιγράφεται στο σημείο α) ή β).
- δ) Μερικές φορές, ορισμένοι διαπραγματευτές διερεύνησαν επίσης τη δυνατότητα να ευθυγραμμίσουν τουλάχιστον μία από τις μελλοντικές προσφορές επιτοκίου Euribor των τραπεζών τους βάσει αυτών των πληροφοριών, όπως περιγράφεται στο σημείο α) ή β).
- ε) Μερικές φορές, τουλάχιστον ένας από τους διαπραγματευτές που συμμετείχαν σε αυτές τις συζητήσεις προσέγγιζε, ή δήλωσε ότι θα προσεγγίσει, τους αντίστοιχους φορείς που υπέβαλλαν τις εκτιμήσεις επιτοκίου Euribor στην τράπεζα, ζητώντας να υποβάλει εκτίμηση στον υπεύθυνο υπολογισμού της EBF η οποία θα κινείτο προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση ή θα διαμορφωνόταν σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο.
- στ) Μερικές φορές, τουλάχιστον ένας από τους διαπραγματευτές που συμμετείχαν σε αυτές τις συζητήσεις δήλωσε ότι θα ενημέρωνε ή ενημέρωνε σχετικά με την απάντηση του υποβάλλοντος πριν από το χρονικό σημείο κατά το οποίο οι καθημερινές εκτιμήσεις για το επιτόκιο Euribor έπρεπε να υποβληθούν στον υπεύθυνο υπολογισμού ή, στις περιπτώσεις όπου ο εν λόγω διαπραγματευτής είχε ήδη συζητήσει με τον υποβάλλοντα, διαβίβαζε τις πληροφορίες που είχε λάβει από τον υποβάλλοντα σε διαπραγματευτή διαφορετικού μέρους.
- ζ) Μερικές φορές, τουλάχιστον ένας διαπραγματευτής ενός μέρους αποκάλυπτε σε διαπραγματευτή άλλου μέρους άλλες λεπτομερείς και ευαίσθητες πληροφορίες σχετικά με τη συναλλακτική στρατηγική ή τη στρατηγική τιμολόγησης της τράπεζας του όσον αφορά το EIRD.»
- 19 Στην αιτιολογική σκέψη 114 της επίμαχης απόφασης, η Επιτροπή προσέθεσε ότι, «[ε]πιπλέον, μερικές φορές ορισμένοι διαπραγματευτές που απασχολούνται από διαφορετικά μέρη συζητούσαν το αποτέλεσμα του καθορισμού του επιτοκίου Euribor, καθώς και τις συγκεκριμένες εκτιμήσεις των τραπεζών, μετά τον καθορισμό και τη δημοσιοποίηση των ημερήσιων τιμών Euribor».
- 20 Η Επιτροπή εκτίμησε ότι οι συμπεριφορές αυτές συνιστούσαν ενιαία και διαρκή παράβαση.
- 21 Προς δικαιολόγηση του χαρακτηρισμού αυτού, η Επιτροπή έκρινε, πρώτον, ότι οι εν λόγω συμπεριφορές είχαν ενιαίο οικονομικό σκοπό, συνιστάμενο στη μείωση των ταμειακών ροών που θα όφειλαν να καταβάλουν οι συμμετέχοντες βάσει των EIRD ή στην αύξηση εκείνων που έπρεπε να λάβουν. Δεύτερον, έκρινε ότι οι διάφορες συμπεριφορές ενέπιπταν σε κοινό σχέδιο συμπεριφοράς, δεδομένου ότι στη σύμπραξη εμπλεκόταν μόνιμη ομάδα προσώπων, ότι τα μέρη είχαν υιοθετήσει πολύ παρόμοια μορφή συμπεριφοράς στο πλαίσιο των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού δραστηριοτήτων τους και ότι οι διάφορες συζητήσεις μεταξύ των μερών κάλυπταν ζητήματα πανομοιότυπα ή αλληλεπικαλυπτόμενα και είχαν, επομένως, πανομοιότυπο ή εν μέρει πανομοιότυπο περιεχόμενο. Τρίτον, έκρινε ότι οι διαπραγματευτές που

μετείχαν στις αντίθετες προς τον ανταγωνισμό επαφές ήταν ειδικευμένοι επαγγελματίες και γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν το γενικό περιεχόμενο και τα ουσιώδη χαρακτηριστικά της σύμπραξης στο σύνολό της.

- 22 Η Επιτροπή έκρινε ότι οι εταιρίες HSBC είχαν μετάσχει στην ως άνω ενιαία και διαρκή παράβαση, υπογραμμίζοντας παράλληλα ότι οι διμερείς επαφές με την Barclays συνιστούσαν, αφ' εαυτών, παράβαση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 23 Όσον αφορά τη διάρκεια της συμμετοχής αυτής, η Επιτροπή έλαβε υπόψη ως ημερομηνία ενάρξεως για τις εταιρίες HSBC τη 12η Φεβρουαρίου 2007 και ως ημερομηνία λήξεως την 27η Μαρτίου 2007.

Υπολογισμός του ποσού του προστίμου

– Βασικό ποσό του προστίμου

- 24 Όσον αφορά, κατά πρώτον, τον καθορισμό της αξίας των πωλήσεων εκ μέρους των τραπεζών που μετείχαν στη σύμπραξη, στον βαθμό που τα EIRD δεν πραγματοποιούν πωλήσεις υπό τη συνήθη έννοια του όρου, η Επιτροπή καθόρισε την αξία των πωλήσεων μέσω μιας αξίας αντικαταστάσεως. Επιπλέον, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων της υπό κρίση υποθέσεως, η Επιτροπή έκρινε ότι ήταν προτιμότερο να μη συνεκτιμηθεί η υπολογιζόμενη σε ετήσια βάση αξία αντικαταστάσεως, αλλά να ληφθεί ως βάση η αξία αντικαταστάσεως που αντιστοιχεί στους μήνες συμμετοχής των τραπεζών στην παράβαση. Υπενθύμισε ότι δεν ήταν υποχρεωμένη να εφαρμόσει μαθηματικό τύπο και ότι διέθετε περιθώριο εκτιμήσεως κατά τον καθορισμό του ύψους κάθε προστίμου.
- 25 Η Επιτροπή έκρινε σκόπιμο να λάβει ως αξία αντικαταστάσεως τα έσοδα σε μετρητά από τις ταμειακές ροές που έλαβε κάθε τράπεζα από το χαρτοφυλάκιό της EIRD, οι οποίες συνδέονταν με κάθε ληκτότητα Euribor και/ή EONIA και είχαν συνομολογηθεί με τους αντισυμβαλλομένους στον EOX, εφάρμοσε δε στα έσοδα αυτά ενιαίο συντελεστή μείωσης ύψους 98,849 %.
- 26 Ως εκ τούτου, η Επιτροπή έκρινε ως αξία των πωλήσεων έναντι των εταιριών HSBC το ποσό των 192 081 799 ευρώ.
- 27 Όσον αφορά, κατά δεύτερον, τη σοβαρότητα της παραβάσεως, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της συντελεστή σοβαρότητας 15 %, στο μέτρο που η παράβαση αφορούσε τον συντονισμό των τιμών και των συμφωνιών καθορισμού των τιμών. Προσέθεσε συντελεστή σοβαρότητας της τάξεως του 3 %, παραπέμποντας στο γεγονός ότι η σύμπραξη εκτεινόταν στο σύνολο του EOX και αφορούσε τα σχετικά επιτόκια για το σύνολο των EIRD, καθώς και ότι τα εν λόγω επιτόκια, τα οποία αφορούσαν το ευρώ, είχαν θεμελιώδη σημασία για την εναρμόνιση των οικονομικών όρων στην εγχώρια αγορά και για τις τραπεζικές δραστηριότητες εντός των κρατών μελών.
- 28 Όσον αφορά, κατά τρίτον, τη διάρκεια της παραβάσεως, η Επιτροπή υπογράμμισε ότι έλαβε υπόψη τη διάρκεια της συμμετοχής κάθε μετέχοντος στη σύμπραξη σε «αριθμό στρογγυλοποιημένων μηνών προς τα κάτω και κατ' αναλογία», στοιχείο που είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή ως προς τις εταιρίες HSBC συντελεστή προσαυξήσεως 0,08 %.

- 29 Κατά τέταρτον, η Επιτροπή προσέθεσε επιπλέον ποσό ίσο προς το 18 % της αξίας των πωλήσεων, το οποίο χαρακτηρίστηκε ως «δικαίωμα εισόδου», στο μέτρο που η παράβαση συνίστατο σε οριζόντιο καθορισμό των τιμών, προκειμένου να αποτρέψει τις επιχειρήσεις από τη συμμετοχή σε τέτοιες πρακτικές, ανεξαρτήτως της διάρκειας της παραβάσεως.
- 30 Ως εκ τούτου, η Επιτροπή καθόρισε το βασικό ποσό του προστίμου για τις εταιρίες HSBC στα 37 340 000 ευρώ.

– Τελικό ποσό του προστίμου

- 31 Η Επιτροπή έκρινε ότι οι εταιρίες HSBC είχαν διαδραματίσει πιο περιθωριακό ή ήσσονος σημασίας ρόλο στην παράβαση, ο οποίος δεν μπορεί να συγκριθεί με εκείνον των κύριων μελών της συμπράξεως και μείωσε το βασικό ποσό του προστίμου που είχε επιβληθεί κατά 10 %. Κατά συνέπεια, βάσει του άρθρου 2, στοιχείο β', της επίμαχης αποφάσεως, στις εν λόγω εταιρίες επιβλήθηκε πρόστιμο του οποίου το ύψος ανέρχεται τελικώς στα 33 606 000 ευρώ.

Η προσφυγή ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

- 32 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Γενικού Δικαστηρίου στις 17 Φεβρουαρίου 2017, οι εταιρίες HSBC άσκησαν προσφυγή με αίτημα τη μερική ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως.
- 33 Στο πλαίσιο της προσφυγής τους, οι εταιρίες HSBC προέβαλαν τόσο αίτημα ακυρώσεως του άρθρου 1 και του άρθρου 2, στοιχείο β', της επίμαχης αποφάσεως όσο και, επικουρικώς, αίτημα μεταρρυθμίσεως της αποφάσεως όσον αφορά το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε με το εν λόγω άρθρο 2, στοιχείο β'.
- 34 Κατά πρώτον, προς στήριξη του αιτήματός τους περί ακυρώσεως του άρθρου 1 της επίμαχης αποφάσεως και, επικουρικώς, του άρθρου 1, στοιχείο β', της εν λόγω αποφάσεως, οι εταιρίες HSBC προέβαλαν πέντε λόγους ακυρώσεως.
- 35 Οι λόγοι αυτοί αφορούσαν, αντιστοίχως:
- τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου τον οποίο προέκρινε η Επιτροπή (πρώτος λόγος αναιρέσεως)·
 - τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως ενιαίας και διαρκούς, τον οποίο δέχθηκε η Επιτροπή (δεύτερος έως τέταρτος λόγος ακυρώσεως), ειδικότερα δε το συμπέρασμά της ότι οι συμφωνίες συμπράξεως που είχαν συναφθεί μεταξύ των εταιριών HSBC και των λοιπών μετεχόντων εντάσσονταν σε συνολικό σχέδιο που επιδίωκε ενιαίο σκοπό (δεύτερος λόγος ακυρώσεως), την πρόθεση των εταιριών HSBC να συμβάλουν στην επίτευξη του σκοπού αυτού (τρίτος λόγος) και την εκ μέρους τους γνώση της συμπεριφοράς των λοιπών μετεχόντων στην παράβαση (τέταρτος λόγος), και
 - προσβολή του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως, καθώς και των δικαιωμάτων άμυνας των εταιριών HSBC, καθόσον η επίμαχη απόφαση εκδόθηκε κατόπιν της εκδόσεως αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς με την οποία η Επιτροπή είχε ήδη λάβει θέση επί της συμμετοχής των εν λόγω εταιριών στην επίμαχη παράβαση (πέμπτος λόγος αναιρέσεως).

- 36 Με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το σύνολο των ανωτέρω λόγων.
- 37 Όσον αφορά τον πρώτο λόγο ακυρώσεως, σχετικά με τον χαρακτηρισμό περί παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το πρώτο σκέλος του λόγου αυτού, με το οποίο αμφισβητούνταν ο συγκεκριμένος χαρακτηρισμός όσον αφορά τη χειραγώγηση του Euribor της 19ης Μαρτίου 2007. Συναφώς, στις σκέψεις 93 και 94 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο ή σε πλάνη εκτιμήσεως επισημαίνοντας ότι το σύνολο των συμπεριφορών που περιγράφονται στην αιτιολογική σκέψη 392 της επίμαχης αποφάσεως, περιλαμβανομένης της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007, περιόριζε τον ανταγωνισμό προκαλώντας ασύμμετρη πληροφόρηση μεταξύ των παραγόντων της αγοράς, δεδομένου ότι οι μετέχοντες στην παράβαση, αφενός, βρίσκονταν σε καλύτερη θέση για να γνωρίζουν εκ των προτέρων με ορισμένη ακρίβεια το επίπεδο στο οποίο θα καθοριζόταν το Euribor ή στο οποίο επρόκειτο να καθορισθεί από τους ανταγωνιστές τους στο πλαίσιο συμπαιγνίας και, αφετέρου, γνώριζαν αν το Euribor είχε καθορισθεί ή όχι σε τεχνητό επίπεδο.
- 38 Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος του ως άνω λόγου ακυρώσεως, σχετικά με τον χαρακτηρισμό περί παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου όσον αφορά τις λοιπές συμπεριφορές που προσάπτονται στις εταιρίες HSBC, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε, καταρχάς, το βάσιμο του χαρακτηρισμού αυτού όσον αφορά τις ανταλλαγές σχετικά με τις μέσες τιμές και έκρινε ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη επισημαίνοντας ότι οι ανταλλαγές αυτές που πραγματοποιήθηκαν στις συζητήσεις της 14ης και της 16 Φεβρουαρίου 2007 είχαν ως σκοπό τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Εν συνεχεία, εξέτασε την αιτίαση με την οποία αμφισβητούνταν το βάσιμο του χαρακτηρισμού των ανταλλαγών απόψεων επί των θέσεων διαπραγματεύσεως ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι η μεγάλη πλειονότητα των συζητήσεων σχετικά με τις θέσεις διαπραγματεύσεως στις οποίες είχαν μετάσχει οι διαπραγματευτές των εταιριών HSBC, ήτοι εκείνες της 12ης, της 13ης και της 28ης Φεβρουαρίου, καθώς και της 19ης Μαρτίου 2007, συνδέονταν με τη χειραγώγηση του Euribor της 19ης Μαρτίου 2007, οπότε ορθώς η Επιτροπή είχε δεχθεί τον χαρακτηρισμό τους ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου. Αντιθέτως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι οι συζητήσεις της 9ης και της 14ης Μαρτίου 2007, εξεταζόμενες μεμονωμένα ή από κοινού, δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ότι είχαν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, στο μέτρο που, αφενός, οι συζητήσεις αυτές δεν είχαν πραγματοποιηθεί ενόψει της χειραγωγήσεως του Euribor της 19ης Μαρτίου 2007 και, αφετέρου, δεν είχαν μετριάσει ή εξαλείψει τον βαθμό αβεβαιότητας στην αγορά κατά τέτοιο τρόπο ώστε η Επιτροπή να είναι σε θέση να συναγάγει εξ αυτού κάποια επίπτωση στην κανονική πορεία των συνιστωσών τιμολογήσεως στον κλάδο των EIRD, χωρίς να χρειάζεται να εξετάσει τα αποτελέσματά τους.
- 39 Όσον αφορά τον δεύτερο, τον τρίτο και τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως, σχετικά με τον χαρακτηρισμό περί ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως τον οποίο προέκρινε η Επιτροπή, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε, καταρχάς, τον δεύτερο λόγο ακυρώσεως, με τον οποίο αμφισβητούνταν η ύπαρξη «συνολικού σχεδίου» με ενιαίο σκοπό. Εν συνεχεία, εξέτασε τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως, με τον οποίο αμφισβητούνταν ότι οι εταιρίες HSBC γνώριζαν την παραβατική συμπεριφορά των λοιπών μετεχόντων. Το Γενικό Δικαστήριο προέβη συναφώς σε διάκριση μεταξύ, αφενός, της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007 και του ενδεχομένου επαναλήψεώς της και, αφετέρου, των λοιπών συμπεριφορών που έλαβε υπόψη η Επιτροπή στο πλαίσιο της ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως. Στη σκέψη 273 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η συμμετοχή των εταιριών HSBC σε ενιαία

και διαρκή παράβαση μπορούσε να γίνει δεκτή μόνον, αφενός, ως προς τις δικές της συμπεριφορές στο πλαίσιο της εν λόγω παραβάσεως και, αφετέρου, ως προς τη συμπεριφορά των λοιπών τραπεζών που εντάσσεται στο πλαίσιο της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007 και του ενδεχομένου επαναλήψεώς της. Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τον τρίτο λόγο ακυρώσεως, σχετικά με την πρόθεση των εταιριών HSBC να μετάσχουν στην ενιαία και διαρκή παράβαση, δεδομένου ότι, όσον αφορά τη χειραγωγή της 19ης Μαρτίου 2007 και την επανάληψή της, η πρόθεση συμμετοχής σε ενιαία και διαρκή παράβαση προέκυπτε σαφώς από τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε η Επιτροπή.

- 40 Όσον αφορά τον πέμπτο λόγο ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλονταν πλάνη περί το δίκαιο και παράβαση ουσιώδους τύπου ως προς την εξέλιξη της διαδικασίας, το Γενικό Δικαστήριο τον απέρριψε ως αλυσιτελή στις σκέψεις 283 έως 293 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 41 Κατά δεύτερον, οι εταιρίες HSBC προέβαλαν λόγο ακυρώσεως με σκοπό να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα του άρθρου 2, στοιχείο β', της επίμαχης αποφάσεως, με το οποίο η Επιτροπή τους επέβαλε πρόστιμο λόγω της συμμετοχής τους σε ενιαία και διαρκή παράβαση. Το Γενικό Δικαστήριο εκτίμησε ότι ο λόγος αυτός μπορούσε να διαιρεθεί σε τέσσερα σκέλη, δεδομένου ότι οι εν λόγω εταιρίες αμφισβητούσαν, πρώτον, τη χρησιμοποίηση των επικαιροποιημένων εσόδων σε μετρητά για την εκτίμηση της αξίας των πωλήσεων, δεύτερον, τον εφαρμοσθέντα συντελεστή σοβαρότητας, τρίτον, το πρόσθετο ποσό που επιβλήθηκε και, τέταρτον, την εκτίμηση των ελαφρυντικών περιστάσεων. Οι εταιρίες αυτές ζητούσαν, κυρίως, την ακύρωση του άρθρου 2, στοιχείο β', της επίμαχης αποφάσεως και, επικουρικώς, τη μείωση του προστίμου που τους είχε επιβληθεί.
- 42 Στο πλαίσιο του πρώτου σκέλους του ως άνω λόγου ακυρώσεως, οι εταιρίες HSBC προσήπταν στην Επιτροπή ότι στήριξε την αξία των πωλήσεων στη βάση των εσόδων σε μετρητά που έλαβαν οι συγκεκριμένες εταιρίες για τα EIRD κατά τη διάρκεια της περιόδου της παραβάσεως, και στα οποία εφαρμόστηκε συντελεστής 98,849 %. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το συγκεκριμένο σκέλος λόγου ακυρώσεως μπορούσε να αναλυθεί σε τρεις αιτιάσεις με τις οποίες προβάλλονταν, πρώτον, ότι κακώς ελήφθησαν υπόψη τα επικαιροποιημένα έσοδα σε μετρητά, δεύτερον, ότι κακώς έλαβε υπόψη η Επιτροπή τα έσοδα σε μετρητά που προέρχονταν από συμβάσεις συναφθείσες πριν από την έναρξη της συμμετοχής των εταιριών HSBC στην παράβαση και, τρίτον, ότι δεν αιτιολογήθηκε επαρκώς ο συντελεστής μείωσης 98,849 % τον οποίο εφάρμοσε η Επιτροπή.
- 43 Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την πρώτη και τη δεύτερη αιτίαση του εν λόγω σκέλους. Αντιθέτως, δέχθηκε την τρίτη αιτίαση του ίδιου σκέλους, με την οποία προβαλλόταν ανεπαρκής αιτιολόγηση του συντελεστή μείωσης ύψους 98,849 % που εφάρμοσε η Επιτροπή και, κατά συνέπεια, ακύρωσε το άρθρο 2, στοιχείο β', της επίμαχης αποφάσεως και απέρριψε την προσφυγή κατά τα λοιπά.

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και τα αιτήματα των διαδίκων

- 44 Με την αίτησή τους αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC ζητούν από το Δικαστήριο:
- να αναιρέσει το σημείο 2 του διατακτικού της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως·

- να ακυρώσει το άρθρο 1, στοιχείο β', της επίμαχης απόφασης και, επικουρικώς, το εν λόγω άρθρο 1, στοιχείο β', κατά το μέρος που αφορά τη συμμετοχή των εταιριών HSBC σε ενιαία και διαρκή παράβαση μετά τις 19 Μαρτίου 2007, και
 - να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα αμφοτέρων των βαθμών δικαιοδοσίας.
- 45 Η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως και να καταδικάσει τις εταιρίες HSBC στο σύνολο των δικαστικών εξόδων.
- 46 Με διατάξεις του Προέδρου του Δικαστηρίου της 16ης Ιουλίου 2020, HSBC Holdings κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-883/19 P, EU:C:2020:561) και HSBC Holdings κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-883/19 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2020:601), έγιναν δεκτές οι αιτήσεις των εταιριών της Crédit agricole και των εταιριών JP Morgan Chase να παρέμβουν υπέρ των εταιριών HSBC.
- 47 Με διάταξη της προέδρου του τρίτου τμήματος του Δικαστηρίου της 12ης Αυγούστου 2022, η JP Morgan Services LLP, υπό εκκαθάριση, διαγράφηκε ως παρεμβαίνουσα στη διαφορά. Από της ημερομηνίας αυτής, ως «εταιρίες JP Morgan Chase» πρέπει να νοούνται μόνον οι JP Morgan Chase & Co. και JP Morgan Chase Bank, National Association.

Επί του αιτήματος επανάληψης της προφορικής διαδικασίας

- 48 Μετά την ανάπτυξη των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα, οι εταιρίες HSBC ζήτησαν, με έγγραφο της 8ης Ιουλίου 2022, την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας. Προς στήριξη του αιτήματός τους, οι εν λόγω εταιρίες υποστηρίζουν ότι οι συγκεκριμένες προτάσεις ενέχουν σφάλματα ως προς τα πραγματικά περιστατικά ή αφορούν ορισμένες πτυχές της υπό κρίση υποθέσεως για τις οποίες είναι αναγκαίο να διεξαχθεί κατ' αντιμωλίαν συζήτηση προκειμένου το Δικαστήριο να αποφανθεί οριστικώς επί της υποθέσεως αυτής.
- 49 Υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο, βάσει του άρθρου 83 του Κανονισμού του Διαδικασίας, μπορεί ανά πάσα στιγμή, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να διατάξει την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, ιδίως αν κρίνει ότι δεν έχει διαφωτισθεί επαρκώς ή όταν ένας διάδικος, μετά τη λήξη της διαδικασίας αυτής, επικαλείται νέο πραγματικό περιστατικό δυνάμενο να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεως του Δικαστηρίου, ή ακόμη όταν η διαφορά πρέπει να επιλυθεί βάσει επιχειρήματος επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ή των ενδιαφερομένων κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 50 Εν προκειμένω, το Δικαστήριο κρίνει ότι διαθέτει όλα τα αναγκαία στοιχεία για να αποφανθεί επί της υποθέσεως και ότι τα στοιχεία αυτά αποτέλεσαν αντικείμενο συζητήσεως μεταξύ των διαδίκων.
- 51 Όσον αφορά το επιχείρημα των εταιριών HSBC ότι οι προτάσεις του γενικού εισαγγελέα ενέχουν σφάλματα ως προς τα πραγματικά περιστατικά, υπενθυμίζεται ότι ο Οργανισμός του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ο Κανονισμός Διαδικασίας του Δικαστηρίου δεν προβλέπουν δυνατότητα των διαδίκων να διατυπώνουν παρατηρήσεις σε απάντηση των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα (απόφαση της 8ης Μαρτίου 2017, Viasat Broadcasting UK κατά Επιτροπής, C-660/15 P, EU:C:2017:178, σκέψη 13 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 52 Επιπλέον, από το άρθρο 252, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι αποστολή του γενικού εισαγγελέα είναι να διατυπώνει δημοσίως, με πλήρη αμεροληψία και ανεξαρτησία, αιτιολογημένες προτάσεις επί των υποθέσεων στις οποίες απαιτείται η έκφραση της γνώμης του, εξυπακουμένου ότι το Δικαστήριο δεν δεσμεύεται ούτε από τις προτάσεις αυτές ούτε από την αιτιολογία τους. Κατά συνέπεια, η διαφωνία διαδίκου με τις εν λόγω προτάσεις, ανεξαρτήτως των ζητημάτων που εξετάζονται στο πλαίσιο των προτάσεων, δεν μπορεί να συνιστά, αυτή καθαυτήν, λόγο που δικαιολογεί την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας (απόφαση της 8ης Μαρτίου 2017, Viasat Broadcasting UK κατά Επιτροπής, C-660/15 P, EU:C:2017:178, σκέψη 14 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 53 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, κρίνει ότι δεν απαιτείται να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

Επί της αιτήσεως αναιρέσεως

- 54 Προς στήριξη της αιτήσεώς τους αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC, υποστηριζόμενες από τις παρεμβαίνουσες, προβάλλουν έξι λόγους, οι οποίοι αφορούν, κατ' ουσίαν, ο πρώτος, πλάνη περί το δίκαιο όσον αφορά τα αποτελέσματα της εκ μέρους της Επιτροπής παραβιάσεως της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας, καθώς και των αρχών της χρηστής διοικήσεως και του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας, ο δεύτερος, πλάνη περί το δίκαιο κατά τον χαρακτηρισμό του σκοπού της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007 ως παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ο τρίτος, πλάνη περί το δίκαιο καθόσον το Γενικό Δικαστήριο θεώρησε τις δύο συζητήσεις σχετικά με τις μέσες τιμές, της 14ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007, παραβάσεις ως εκ του αντικειμένου, ο τέταρτος, παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων, καθόσον το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε τις δύο συζητήσεις της 12ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007 ως παραβάσεις ως εκ του αντικειμένου χωρίς να ελέγξει το περιεχόμενό τους, ο πέμπτος, πλείονες περιπτώσεις πλάνης περί το δίκαιο ως προς την εκτίμηση ότι οι διάφορες συμπεριφορές τις οποίες διαπίστωσε η Επιτροπή κατέτειναν προς την επίτευξη ενιαίου σκοπού και, ο έκτος, πλάνη περί το δίκαιο ως προς την εκτίμηση ότι οι εταιρίες HSBC μετείχαν σε ενιαία και διαρκή παράβαση περιλαμβάνουσα συμπεριφορές οι οποίες δεν χαρακτηρίστηκαν με την επίμαχη απόφαση ως παραβατικές.

Επί του πρώτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 55 Οι εταιρίες HSBC, υποστηριζόμενες από τις παρεμβαίνουσες, υποστηρίζουν ότι, στις σκέψεις 287 έως 292 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κατά την εκτίμηση του πέμπτου λόγου τους ακυρώσεως, με τον οποίο προβαλλόταν, κατ' ουσίαν, ότι η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς είχε εκδοθεί κατά παράβαση του τεκμηρίου αθωότητας και προσέβαλλε το δικαίωμά τους χρηστής διοικήσεως, καθώς και τα δικαιώματά τους άμυνας, ιδίως δε το δικαίωμα ακροάσεως.
- 56 Οι εταιρίες HSBC εξηγούν ότι η διεξαγόμενη κατά στάδια διαδικασία την οποία ακολούθησε η Επιτροπή είχε, αναμφίβολα, ως αποτέλεσμα να προδικάζεται η ευθύνη τους, προσβάλλοντας, επομένως, ανεπανόρθωτα το δικαίωμά τους ακροάσεως. Για τον λόγο αυτό, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο έπρεπε να ακυρώσει το άρθρο 1, στοιχείο β', της επίμαχης αποφάσεως.

- 57 Κρίνοντας, όμως, στη σκέψη 289 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι οι διαδικαστικές παρατυπίες τις οποίες προέβλεπαν οι εταιρίες HSBC μπορούσαν να επιφέρουν ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως μόνον εφόσον αποδεικνυόταν ότι, αν δεν υφίσταντο οι συγκεκριμένες παρατυπίες, η απόφαση αυτή θα είχε διαφορετικό περιεχόμενο, το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε, κατά τις αναιρεσεπίουσες, εσφαλμένο κριτήριο.
- 58 Συγκεκριμένα, οι αναιρεσεπίουσες υποστηρίζουν ότι, κατά τη νομολογία που διατυπώθηκε με την απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2019, Επιτροπή κατά United Parcel Service (C-265/17 P, EU:C:2019:23, σκέψη 56), το Γενικό Δικαστήριο όφειλε να διακριβώσει αν η εκ μέρους της Επιτροπής έλλειψη αντικειμενικής αμεροληψίας συνεπαγόταν ότι οι εταιρίες HSBC είχαν απολέσει τη δυνατότητα, έστω και περιορισμένη, να διασφαλίσουν καλύτερα την άμυνά τους. Το ίδιο κριτήριο έπρεπε να εφαρμοσθεί προκειμένου να εξετασθεί αν έγιναν σεβαστά το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα χρηστής διοικήσεως, τα οποία κατοχυρώνονται στο άρθρο 41, παράγραφος 1, στο άρθρο 47, παράγραφος 1, και στο άρθρο 48 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).
- 59 Επιπλέον, κατά τις αναιρεσεπίουσες, το δικαίωμα μιας επιχειρήσεως για αμερόληπτη εξέταση των υποθέσεών της επιτάσσει την εκ μέρους της Επιτροπής επιμελή και αμερόληπτη εξέταση όλων των στοιχείων της υποθέσεως. Αν το Γενικό Δικαστήριο είχε εφαρμόσει προσηκόντως το εν λόγω κριτήριο στην υπό κρίση υπόθεση, θα είχε αποφανθεί ότι η εκ μέρους της Επιτροπής έλλειψη αντικειμενικής αμεροληψίας κατά τη διοικητική διαδικασία είχε καθοριστικής σημασίας επιπτώσεις όσον αφορά την επίμαχη απόφαση. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στις σκέψεις 289 και 292 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 60 Εξάλλου, αντιθέτως προς ό,τι συνάγεται από τη σκέψη 291 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το κριτήριο που εφαρμόστηκε στη σκέψη 289 της εν λόγω αποφάσεως ουδόλως ερείδεται, κατά τις αναιρεσεπίουσες, στη νομολογία που διατυπώθηκε με την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1975, Suiker Unie κ.λπ. κατά Επιτροπής (40/73 έως 48/73, 50/73, 54/73 έως 56/73, 111/73, 113/73 και 114/73, στο εξής: απόφαση Suiker Unie, EU:C:1975:174).
- 61 Επικουρικώς, οι εταιρίες HSBC φρονούν ότι, ακόμη και αν υποτεθεί ότι το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε το ορθό κριτήριο εν προκειμένω, η επίμαχη απόφαση θα είχε διαφορετικό περιεχόμενο αν δεν υπήρχαν οι προβληθείσες διαδικαστικές παρατυπίες. Τούτο προκύπτει από τις σκέψεις 165 έως 195 και 263 έως 274 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, με τις οποίες το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, στην επίμαχη απόφαση, η Επιτροπή υπέπεσε σε σφάλματα ως προς την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών στην επίμαχη απόφαση. Τα σφάλματα αυτά έπρεπε, κατά τις αναιρεσεπίουσες, να έχουν ως αποτέλεσμα την ακύρωση του άρθρου 1, στοιχείο β', της εν λόγω αποφάσεως.
- 62 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.
- 63 Πρώτον, κατά την Επιτροπή, το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε προσηκόντως την αρχή της αντικειμενικής αμεροληψίας, απορρίπτοντας ως αλυσιτελή τον πέμπτο λόγο ακυρώσεως που είχαν προβάλει οι εταιρίες HSBC.
- 64 Η Επιτροπή φρονεί ότι ορθώς αποφάνθηκε το Γενικό Δικαστήριο, στη σκέψη 287 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το ζήτημα αν ενδεχόμενη έλλειψη αντικειμενικής αμεροληψίας της Επιτροπής και ενδεχόμενη παραβίαση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας έναντι των εταιριών HSBC λόγω των δηλώσεων στις οποίες είχε προβεί δημοσίως ο τότε αρμόδιος για την πολιτική ανταγωνισμού Επίτροπος ή λόγω της εκδόσεως της αποφάσεως

διακανονισμού της διαφοράς θα μπορούσαν να έχουν επίπτωση στη νομιμότητα της επίμαχης αποφάσεως «συγγέεται με το ζήτημα αν οι διαπιστώσεις που περιέχονται στην εν λόγω απόφαση τεκμηριώνονται δεόντως από τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε η Επιτροπή».

- 65 Κατά συνέπεια, όπως ορθώς, κατά την Επιτροπή, έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 289 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, παρατυπία που αφορά την αντικειμενική αμεροληψία μπορούσε να επιφέρει την ακύρωση της αποφάσεως «μόνον εφόσον αποδεικνυόταν ότι, αν δεν είχε μεσολαβήσει η παρατυπία αυτή, το περιεχόμενο της [εν λόγω] απόφασης θα ήταν διαφορετικό».
- 66 Καταρχάς, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, τα συμπεράσματα αυτά είναι σύμφωνα με τις αρχές που απορρέουν από τις σκέψεις 90 και 91 της αποφάσεως *Suiker Unie*, ουδόλως δε δικαιολογείται παρέκκλιση από τις αρχές αυτές. Επομένως, σημασία είχε μόνον το περιεχόμενο των δημοσίων δηλώσεων του τότε αρμόδιου για την πολιτική ανταγωνισμού Επιτρόπου και όχι η μορφή υπό την οποία διατυπώθηκαν. Κατά συνέπεια, το ότι οι δηλώσεις αυτές διατυπώθηκαν από τον εν λόγω επίτροπο ή στο πλαίσιο της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς στερείται σημασίας.
- 67 Εν συνεχεία, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, αντιθέτως προς όσα διατείνονται οι εταιρίες HSBC, η απόφαση της 16ης Ιανουαρίου 2019, Επιτροπή κατά *United Parcel Service* (C-265/17 P, EU:C:2019:23), δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω. Οι εταιρίες HSBC συγχέουν την παραβίαση της αντικειμενικής αμεροληψίας με την ύπαρξη διακριτού δικαιώματος ακροάσεως των εταιριών πριν από την έκδοση τελικής αποφάσεως η οποία τις αφορά. Εν προκειμένω, τα δικαιώματα άμυνας των εταιριών HSBC έγιναν καθ' όλα σεβαστά, καθόσον δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή απηύθυνε προς αυτές ανακοίνωση αιτιάσεων, ότι είχαν πλήρη πρόσβαση στον φάκελο της υποθέσεως και ότι είχαν τη δυνατότητα να γνωστοποιήσουν την άποψή τους πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως.
- 68 Τέλος, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζουν οι εταιρίες HSBC, το ζήτημα αν η επίμαχη απόφαση θα ήταν διαφορετική ελλείψει της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς αποτελεί κατά την Επιτροπή ζήτημα απτόμενο των πραγματικών περιστατικών το οποίο δεν είναι κρίσιμο για να εκτιμηθεί αν το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε το προσήκον νομικό κριτήριο προκειμένου να καθορισθούν οι συνέπειες της προβαλλόμενης ελλείψεως αντικειμενικής αμεροληψίας. Ως εκ τούτου, το συμπέρασμα που περιλαμβάνεται στη σκέψη 289 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως αποτελεί διαπίστωση πραγματικών περιστατικών η οποία δεν μπορεί να αμφισβητηθεί κατ' αναίρεση, οπότε οι αιτιάσεις που διατυπώνουν οι εταιρίες HSBC σε σχέση με το ως άνω συμπέρασμα είναι απαράδεκτες. Επιπλέον, η Επιτροπή φρονεί ότι, εν πάση περιπτώσει, η επίμαχη απόφαση δεν θα ήταν διαφορετική αν δεν είχε εκδοθεί η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς.
- 69 Δεύτερον, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τήρησε τόσο την υποχρέωση αντικειμενικής αμεροληψίας που υπέχει όσο και το τεκμήριο αθωότητας των εταιριών HSBC όταν εξέδωσε την απόφαση διακανονισμού της διαφοράς πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως.
- 70 Κατά πρώτον, μια «υβριδική» διαδικασία δεν απαγορεύεται, αυτή καθεαυτήν, από την αρχή περί τεκμηρίου αθωότητας, στοιχείο που ρητώς αποδέχονται οι εταιρίες HSBC στην αίτηση αναιρέσεως. Κατά την Επιτροπή, η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται, εξάλλου, από την εφαρμοστέα νομοθεσία και από τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου. Κατά τα λοιπά, η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς δεν περιέχει καμία διαπίστωση περί ευθύνης ούτε κάποιο βλαπτικό για τις εταιρίες HSBC στοιχείο.

- 71 Κατά δεύτερον, η Επιτροπή φρονεί ότι οι αναφορές στις εταιρίες HSBC στην απόφαση διακανονισμού της διαφοράς πρέπει να εκτιμηθούν υπό το πρίσμα των διαδικαστικών εγγυήσεων που παρέχονται σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας. Οι εταιρίες αυτές, όμως, έτυχαν όλων των επαρκών εγγυήσεων, μεταξύ των οποίων καταλέγονται το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 72 Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC, υποστηριζόμενες από τις παρεμβαίνουσες, υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε, στις σκέψεις 287 έως 292 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, σε πλάνη περί το δίκαιο απορρίπτοντας ως αλυσιτελή τον λόγο ακυρώσεως με τον οποίο προέβησαν παραβίαση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας, προσβολή του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως και παραβίαση της αρχής του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας.
- 73 Ειδικότερα, οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε εσφαλμένο νομικό κριτήριο κρίνοντας, ιδίως στη σκέψη 289 της αποφάσεως αυτής, ότι οι προβαλλόμενες παρατυπίες, ιδίως δε εκείνες που συνδέονται με την προβαλλόμενη έλλειψη αντικειμενικής αμεροληψίας εκ μέρους της Επιτροπής, μπορούσαν να έχουν ως αποτέλεσμα την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως μόνον εφόσον αποδεικνυόταν ότι, αν δεν υπήρχαν οι συγκεκριμένες παρατυπίες, η εν λόγω απόφαση θα είχε διαφορετικό περιεχόμενο.
- 74 Προκαταρκτικώς, πρέπει να απορριφθούν τα επιχειρήματα της Επιτροπής περί απαραδέκτου ορισμένων επιχειρημάτων που προβλήθηκαν προς στήριξη του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, καθόσον με αυτά αμφισβητείται η ορθότητα εκτιμήσεων του Γενικού Δικαστηρίου περί των πραγματικών περιστατικών. Πράγματι, από τη διατύπωση του λόγου αυτού καθώς και από το σύνολο των επιχειρημάτων που προβλήθηκαν προς στήριξή του προκύπτει σαφώς ότι οι εταιρίες HSBC αμφισβητούν το νομικό κριτήριο που εφάρμοσε το Γενικό Δικαστήριο για να απορρίψει τον πέμπτο λόγο ακυρώσεως, κάτι που αποτελεί νομικό ζήτημα.
- 75 Όσον αφορά τον ως άνω πέμπτο λόγο ακυρώσεως, υπενθυμίζεται ότι, με αυτόν, οι εταιρίες HSBC προέβησαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου ότι η επίμαχη απόφαση έπρεπε να ακυρωθεί επειδή η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς, αφενός, είχε εκδοθεί από την Επιτροπή κατά παράβαση του τεκμηρίου αθωότητας και, αφετέρου, προσέβαλλε το δικαίωμα χρηστής διοικήσεως καθώς και τα δικαιώματα άμυνας.
- 76 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι η Επιτροπή υποχρεούται να σέβεται, κατά τη διοικητική διαδικασία, τα θεμελιώδη δικαιώματα των οικείων επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, η αρχή της αμεροληψίας, η οποία εμπίπτει στο δικαίωμα χρηστής διοικήσεως, πρέπει να διακρίνεται από το τεκμήριο αθωότητας (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, Rometon κατά Επιτροπής, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψεις 58 και 59).
- 77 Το δικαίωμα χρηστής διοικήσεως, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 41 του Χάρτη, προβλέπει ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα, μεταξύ άλλων, στην αμερόληπτη εξέταση των υποθέσεών του από τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η επιταγή αυτή περί αμεροληψίας καλύπτει, αφενός, την υποκειμενική αμεροληψία, κατά την οποία κανένα μέλος της οικείας αρχής δεν πρέπει να εκδηλώνει μεροληψία ή προσωπικές προκαταλήψεις, και, αφετέρου, την αντικειμενική αμεροληψία, κατά την οποία το θεσμικό όργανο πρέπει να παρέχει επαρκή εχέγγυα για τον

αποκλεισμό κάθε εύλογης αμφιβολίας συναφώς (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon κατά Επιτροπής*, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψη 58 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 78 Όσον αφορά το τεκμήριο αθωότητας, πρόκειται για γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, η οποία πλέον διακηρύσσεται στο άρθρο 48, παράγραφος 1, του Χάρτη. Η αρχή αυτή έχει εφαρμογή, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των επίμαχων παραβάσεων, καθώς και της φύσεως και του βαθμού αυστηρότητας των κυρώσεων τις οποίες επισύρουν, επί των διαδικασιών οι οποίες αφορούν παραβάσεις των ισχυόντων για τις επιχειρήσεις κανόνων ανταγωνισμού και μπορούν να οδηγήσουν στην επιβολή προστίμων ή περιοδικών χρηματικών ποινών (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon κατά Επιτροπής*, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψεις 59 και 60 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 79 Κατά το άρθρο 48 του Χάρτη, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 6, παράγραφοι 2 και 3, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, που υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), το οποίο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, βάσει του άρθρου 52, παράγραφος 3, του Χάρτη, για την ερμηνεία του εν λόγω άρθρου 48, η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας παραβιάζεται σε περίπτωση κατά την οποία δικαστική απόφαση ή επίσημη δήλωση σχετικά με κατηγορούμενο περιέχει σαφή δήλωση ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο διέπραξε την προσαπτόμενη παράβαση, χωρίς να υπάρχει καταδίκη του με ισχύ δεδικασμένου. Στο πλαίσιο αυτό, υπογραμμίζεται η σημασία που έχουν η επιλογή της διατύπωσης που χρησιμοποίησαν οι δικαστικές αρχές, οι συγκεκριμένες περιστάσεις υπό τις οποίες χρησιμοποιήθηκε η διατύπωση αυτή καθώς και η φύση και το πλαίσιο της σχετικής διαδικασίας (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon κατά Επιτροπής*, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψεις 61 και 62 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 80 Στις περίπλοκες ποινικές διαδικασίες όπου εμπλέκονται πολλοί ύποπτοι οι οποίοι δεν μπορούν να δικαστούν μαζί, το αρμόδιο δικαστήριο, προκειμένου να εκτιμήσει την ενοχή των κατηγορουμένων, ενίοτε πρέπει οπωσδήποτε να κάνει μνεία της συμμετοχής τρίτων που θα δικασθούν ενδεχομένως χωριστά στη συνέχεια. Ωστόσο, αν πρέπει να μνημονευθούν πραγματικά περιστατικά σχετικά με την εμπλοκή τρίτων, το επιλαμβανόμενο της υποθέσεως δικαστήριο θα πρέπει να αποφύγει να γνωστοποιήσει περισσότερες πληροφορίες από όσες είναι αναγκαίες για την ανάλυση της νομικής ευθύνης των ατόμων που δικάζονται ενώπιον αυτού. Επιπλέον, το σκεπτικό των δικαστικών αποφάσεων πρέπει να διατυπώνεται κατά τρόπον ώστε να αποφεύγεται μια ενδεχόμενη πρόωρη κρίση σχετική με την ενοχή τρίτων εμπλεκομένων, ικανή να διακυβεύσει τη δίκαιη εξέταση των κατηγοριών σε βάρος τους στο πλαίσιο αυτοτελούς διαδικασίας (απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon κατά Επιτροπής*, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψη 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 81 Εν προκειμένω, στις σκέψεις 283 έως 286 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο υπενθύμισε, κατ' ουσίαν, την αρχή του τεκμηρίου αθωότητας και το δικαίωμα χρηστής διοικήσεως, σύμφωνα με τη νομολογία που μνημονεύεται στις σκέψεις 77 και 78 της παρούσας αποφάσεως.
- 82 Στη σκέψη 287 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το ζήτημα αν η ενδεχόμενη έλλειψη αντικειμενικής αμεροληψίας της Επιτροπής, η οποία θα μπορούσε να απορρέει από παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας έναντι των εταιριών HSBC κατά την έκδοση της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς, είχε επιπτώσεις ως προς τη νομιμότητα της

επίμαχης αποφάσεως συγχέεται με το ζήτημα αν οι διαπιστώσεις που περιέχονται στην τελευταία αυτή απόφαση τεκμηριώνονταν δεόντως από τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε η Επιτροπή.

- 83 Στο πλαίσιο αυτό, στις σκέψεις 289 και 291 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, παραπέμποντας ιδίως στην απόφαση *Suiker Unie*, ότι η παρατυπία σχετικά με τυχόν έλλειψη αντικειμενικής αμεροληψίας εκ μέρους της Επιτροπής μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως μόνον εφόσον αποδεικνυόταν ότι, εάν δεν υφίστατο η συγκεκριμένη παρατυπία, το περιεχόμενο της επίμαχης αποφάσεως θα ήταν διαφορετικό.
- 84 Στη σκέψη 289 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι, εν προκειμένω, στο πλαίσιο της ασκήσεως πλήρους ελέγχου της σχετικής αιτιολογίας της επίμαχης αποφάσεως, με την εξαίρεση των ζητημάτων που μνημονεύονταν στη σκέψη 288 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον τη συμμετοχή των εταιριών HSBC στην επίμαχη παράβαση. Κατά συνέπεια, αποφάνθηκε ότι από κανένα στοιχείο δεν προέκυπτε ότι το περιεχόμενο της επίμαχης αποφάσεως θα ήταν διαφορετικό αν η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς δεν είχε εκδοθεί πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως και απέρριψε τον λόγο ακυρώσεως που συνοψίσθηκε στη σκέψη 75 της παρούσας αποφάσεως ως αλυσιτελή.
- 85 Εντούτοις, η συλλογιστική αυτή ενέχει διττή πλάνη περί το δίκαιο.
- 86 Αφενός, το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη την προσήκουσα διάκριση, που υπομνήσθηκε στη σκέψη 76 της παρούσας αποφάσεως, μεταξύ του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως, στο μέτρο που, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 287 επ. της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, εξέτασε τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC περί παραβιάσεως του τεκμηρίου αθωότητας αποκλειστικώς υπό το πρίσμα της εκ μέρους της Επιτροπής ελλείψεως αντικειμενικής αμεροληψίας. Όπως, όμως, προκύπτει από τη σκέψη 77 της παρούσας αποφάσεως, η απαίτηση περί αντικειμενικής αμεροληψίας αποτελεί μία μόνον από τις πτυχές του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως.
- 87 Αφετέρου, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε επίσης σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, κατ' ουσίαν, ότι οι σχετικές με το τεκμήριο αθωότητας παρατυπίες κατά την έκδοση της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς μπορούσαν να επιφέρουν την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως μόνον εφόσον αποδεικνυόταν ότι, αν δεν υπήρχαν οι συγκεκριμένες παρατυπίες, το περιεχόμενο της επίμαχης αποφάσεως θα ήταν διαφορετικό.
- 88 Πράγματι, το τεκμήριο αθωότητας, ερμηνευόμενο υπό την έννοια που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 79 και 80 της παρούσας αποφάσεως, έχει εφαρμογή και σε περίπτωση κατά την οποία η Επιτροπή εκδίδει διαδοχικώς, σε σχέση με την ίδια σύμπραξη, δύο αποφάσεις με διαφορετικούς αποδέκτες κατόπιν δύο διακριτών διαδικασιών, ήτοι, αφενός, απόφαση ληφθείσα κατόπιν διαδικασίας διακανονισμού διαφοράς και απευθυνόμενη στις επιχειρήσεις που προχώρησαν σε διακανονισμό και, αφετέρου, απόφαση ληφθείσα κατά το πέρας τακτικής διαδικασίας και απευθυνόμενη στις λοιπές επιχειρήσεις που μετείχαν στη σύμπραξη (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon* κατά Επιτροπής, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψη 64).
- 89 Σε μια τέτοια περίπτωση, η οποία χαρακτηρίζεται ως «υβριδική» διαδικασία και η οποία καταλήγει στην έκδοση διαδοχικών αποφάσεων, ενδέχεται πράγματι να είναι αντικειμενικώς αναγκαίο να εξετάζει η Επιτροπή, με την απόφαση που περατώνει τη διαδικασία διακανονισμού

της διαφοράς, ορισμένα πραγματικά περιστατικά και συμπεριφορές που αφορούν τους μετέχοντες στην εικαζόμενη σύμπραξη για τους οποίους διεξάγεται τακτική διαδικασία. Απόκειται πάντως στην Επιτροπή να μεριμνά, με την απόφαση που περατώνει τη διαδικασία διακανονισμού της διαφοράς, για την τήρηση του τεκμηρίου αθωότητας των επιχειρήσεων που αρνήθηκαν να δεχθούν τον διακανονισμό και για τις οποίες διεξάγεται τακτική διαδικασία (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon κατά Επιτροπής*, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψη 65).

- 90 Επομένως, προκειμένου να ελεγχθεί η τήρηση του τεκμηρίου αθωότητας από την Επιτροπή, εναπόκειται στον δικαστή της Ένωσης να εξετάσει την απόφαση με την οποία περατώνεται η διαδικασία διακανονισμού της διαφοράς και την αιτιολογία της συνολικά και υπό το πρίσμα των ειδικών περιστάσεων υπό τις οποίες εκδόθηκε η ως άνω απόφαση. Συγκεκριμένα, κάθε ρητή μνεία, σε ορισμένα χωρία της εν λόγω αποφάσεως, της απουσίας ευθύνης των λοιπών συμμετεχόντων στην εικαζόμενη σύμπραξη θα καθίστατο κενή περιεχομένου, αν άλλα χωρία της ίδιας αποφάσεως μπορούσαν να εκληφθούν ως πρόωρη διαπίστωση της ευθύνης τους (απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon κατά Επιτροπής*, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψη 66).
- 91 Ως εκ τούτου, καθόσον οι εταιρίες HSBC προέβαλαν ενώπιόν του παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας λόγω της εκδόσεως της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε να περιορισθεί σε απόρριψη των επιχειρημάτων αυτών ως αλυσιτελών με την αιτιολογία ότι δεν είχε αποδειχθεί ότι, αν δεν υφίσταντο οι προβαλλόμενες παρατυπίες, η επίμαχη απόφαση θα είχε διαφορετικό περιεχόμενο.
- 92 Λαμβανομένων υπόψη των όσων υπομνήσθηκαν στη σκέψη 90 της παρούσας αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο όφειλε, επομένως, να αναλύσει την απόφαση περί περατώσεως της διαδικασίας διακανονισμού της διαφοράς και την αιτιολογία της συνολικά, τούτο δε υπό το πρίσμα των ειδικών περιστάσεων υπό τις οποίες εκδόθηκε η ως άνω απόφαση, προκειμένου να ελέγξει αν, όπως υποστήριξαν οι εταιρίες HSBC, η απόφαση αυτή μπορούσε να εκληφθεί ως πρόωρη διαπίστωση της ευθύνης τους.
- 93 Ως εκ τούτου, το Γενικό Δικαστήριο, κρίνοντας ότι οι σχετικές με το τεκμήριο αθωότητας παρατυπίες κατά την έκδοση της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς μπορούσαν να επιφέρουν την ακύρωση της επίμαχης αποφάσεως μόνον εφόσον αποδεικνυόταν ότι, αν δεν υπήρχαν οι συγκεκριμένες παρατυπίες, το περιεχόμενο της επίμαχης αποφάσεως θα ήταν διαφορετικό, εφάρμοσε εσφαλμένο κριτήριο το οποίο είχε ως αποτέλεσμα να μην εξετασθεί το ζήτημα αν η έκδοση της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς έθιξε τον σεβασμό του τεκμηρίου αθωότητας στο πλαίσιο της διαδικασίας η οποία κατέληξε στην έκδοση της επίμαχης αποφάσεως.
- 94 Συναφώς, η Επιτροπή δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι η προσέγγιση την οποία ακολούθησε το Γενικό Δικαστήριο στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ήταν σύμφωνη με τη νομολογία του Δικαστηρίου που διατυπώθηκε ιδίως με την απόφαση *Suiker Unie*.
- 95 Πράγματι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 60 έως 62 των προτάσεών του, η εκ μέρους της Επιτροπής παραβίαση της αρχής της αμεροληψίας και του τεκμηρίου αθωότητας στο πλαίσιο της επίμαχης εν προκειμένω «υβριδικής» διαδικασίας συνιστά αρκούντως σοβαρή παράβαση δυνάμενη να επηρεάσει το σύνολο της διαδικασίας που κατέληξε στην έκδοση της επίμαχης αποφάσεως. Μια τέτοια πλημμέλεια, που έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων των οικείων επιχειρήσεων τα οποία διασφαλίζονται στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, δεν μπορεί να συγκριθεί με το είδος σφαλμάτων η σοβαρότητα των οποίων

μπορεί ελάχιστα μόνον να επηρεάσει την τελική απόφαση, όπως η πλημμέλεια που αποτελούσε το αντικείμενο της υποθέσεως επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Suiker Unie και η οποία, άλλωστε, δεν αφορούσε «υβριδική» διαδικασία.

- 96 Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε να αποφύγει την υποχρέωση να εξετάσει την απόφαση διακανονισμού της διαφοράς προκειμένου να κρίνει αν η συγκεκριμένη απόφαση ήταν σύμφωνη με την αρχή περί τεκμηρίου αθωότητας, στηριζόμενο στο σκεπτικό ότι δεν αποδείχθηκε ότι το περιεχόμενο της επίμαχης αποφάσεως θα ήταν διαφορετικό αν δεν είχε εκδοθεί η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς, διότι άλλως το τεκμήριο αθωότητας θα καθίστατο άνευ περιεχομένου.
- 97 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, ο πρώτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να γίνει δεκτός.

Επί του δευτέρου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 98 Οι εταιρίες HSBC, υποστηριζόμενες από τις παρεμβαίνουσες, υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας ότι η απόπειρα χειραγώγησης των επιτοκίων Euribor για τρίμηνη διάρκεια (Euribor-3M), στις 19 Μαρτίου 2007, ενέπιπτε στον ορισμό της παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου, κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 99 Ειδικότερα, υποστηρίζεται ότι, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε εσφαλμένως, στις σκέψεις 101 και 102 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι απλώς και μόνον η δυνατότητα των μετεχόντων στην ως άνω χειραγώγηση να προτείνουν καλύτερους όρους σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους αρκούσε για να συναχθεί ότι η συγκεκριμένη χειραγώγηση ήταν αρκούντως επιζήμια για τον ανταγωνισμό και στοιχειοθετούσε παράβαση ως εκ του αντικειμένου. Η ασυμμετρία ως προς την πληροφόρηση για την οποία κάνει λόγο το Γενικό Δικαστήριο μπορούσε, κατά τις αναιρεσείουσες, να περιορίσει ή να νοθεύσει την κανονική λειτουργία του ανταγωνισμού επί των σταθερών και/ή κυμαινόμενων επιτοκίων των EIRD μόνον αν η συγκεκριμένη πληροφορία παρείχε στους διαπραγματευτές την ικανότητα και το κίνητρο να προσφέρουν ανταγωνιστικότερα επιτόκια. Η θεωρητική δυνατότητα προσφοράς ανταγωνιστικότερων επιτοκίων δεν αποδεικνύει ότι η χειραγώγηση της 19ης Μαρτίου 2007 ήταν αφ' εαυτής επιζήμια για την ομαλή λειτουργία του ανταγωνισμού στον τομέα των EIRD.
- 100 Επομένως, κατά τις αναιρεσείουσες, η Επιτροπή δεν εξέτασε, ούτε με την ανακοίνωση αιτιάσεων ούτε με την επίμαχη απόφαση, το ζήτημα αν η γνώση της χειραγώγησης της 19ης Μαρτίου 2007 ώθησε τους διαπραγματευτές να προσφέρουν ανταγωνιστικότερα επιτόκια από ό,τι οι ανταγωνιστές τους.
- 101 Οι εταιρίες HSBC επισημαίνουν ότι προσκόμισαν συναφώς ένα αποδεικτικό στοιχείο, συγκεκριμένα δε την έκθεση πραγματογνωμοσύνης των εταιριών HSBC, την οποία δεν αμφισβήτησε η Επιτροπή. Η διαπίστωση στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά την οποία το στοιχείο αυτό περιέχει μόνον γενικές εκτιμήσεις, συνιστά, κατά τις αναιρεσείουσες, πρόδηλη παραμόρφωση του εν λόγω αποδεικτικού στοιχείου. Εν πάση περιπτώσει, το Γενικό Δικαστήριο δεν διέθετε κανένα αποδεικτικό στοιχείο βάσει του οποίου να καταδεικνύεται ή έστω να πιθανολογείται ότι οι διαπραγματευτές που εμπλέκονταν στη χειραγώγηση του επιτοκίου Euribor-3M είχαν κίνητρο

να προσφέρουν ανταγωνιστικότερα επιτόκια. Το Γενικό Δικαστήριο φαίνεται να εικάζει, στη σκέψη 103 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι αρκούσε να συναχθεί ότι ήταν προς το συμφέρον των συμμετεχόντων διαπραγματευτών να μεταβάλουν τη διαπραγματευτική θέση τους με γνώμονα την εκ μέρους τους γνώση της συγκεκριμένης χειραγωγήσεως. Αντιθέτως, όμως, οι διαπραγματευτές δεν παρακινήθηκαν να προσαρμόσουν τις τιμές τους βάσει της εν λόγω χειραγωγήσεως.

102 Κατά συνέπεια, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, στη σκέψη 111 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, διαπιστώνοντας ότι η χειραγωγή της 19ης Μαρτίου 2007 συνιστούσε περιορισμό ως εκ του αντικειμένου.

103 Η Επιτροπή φρονεί ότι ο λόγος αυτός είναι αλυσιτελής.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

104 Προκαταρκτικώς, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα της Επιτροπής ότι ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως είναι αλυσιτελής. Βεβαίως, ο λόγος αυτός αφορά ουσιαστικά τις σκέψεις 101 και 102 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, με τις οποίες το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε ορισμένα από τα επιχειρήματα που προέβαλαν οι εταιρίες HSBC προς αμφισβήτηση της ορθότητας του χαρακτηρισμού της χειραγωγήσεως του Euribor της 19ης Μαρτίου 2007 ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου. Ωστόσο, ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως αφορά ευρύτερα το ζήτημα αν το Γενικό Δικαστήριο ορθώς έκρινε, κατά το πέρας της εκ μέρους του εκτιμήσεως η οποία εκτίθεται στις σκέψεις 85 επ. της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η συγκεκριμένη χειραγωγή ήταν αρκούντως επιζήμια για τον ανταγωνισμό, λαμβανομένης υπόψη της προβληθείσας από τις εταιρίες HSBC περιστάσεως ότι οι εμπλεκόμενοι διαπραγματευτές δεν είχαν κανένα συμφέρον να προσφέρουν ανταγωνιστικότερα επιτόκια από ό,τι οι ανταγωνιστές τους.

105 Επομένως, με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν, κατ' ουσίαν, ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον επικύρωσε τον χαρακτηρισμό της ως εκ του αντικειμένου παραβάσεως τον οποίο προέκρινε η Επιτροπή όσον αφορά τη συγκεκριμένη χειραγωγή.

106 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, το ουσιώδες νομικό κριτήριο προκειμένου να καθοριστεί αν ορισμένη συμφωνία συνεπάγεται περιορισμό του ανταγωνισμού «ως εκ του αντικειμένου» έγκειται στη διαπίστωση ότι μια τέτοια συμφωνία είναι, αυτή καθαυτήν, αρκούντως επιζήμια για τον ανταγωνισμό ώστε να γίνει δεκτό ότι παρέλκει η εξέταση των αποτελεσμάτων της (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2015, *Maxima Latvija*, C-345/14, EU:C:2015:784, σκέψη 20, και της 2ας Απριλίου 2020, *Budapest Bank* κ.λπ., C-228/18, EU:C:2020:265, σκέψη 37).

107 Προκειμένου να εκτιμηθεί αν συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων ή απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων είναι αρκούντως επιζήμια ώστε να θεωρείται περιορισμός του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ πρέπει να λαμβάνονται υπόψη το περιεχόμενο των όρων της, οι σκοποί τους οποίους επιδιώκει, καθώς και το οικονομικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του ανωτέρω πλαισίου, πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη η φύση των επηρεαζόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών καθώς και οι πραγματικές συνθήκες της λειτουργίας και της διαρθρώσεως της οικείας αγοράς ή των οικείων αγορών (απόφαση της 2ας Απριλίου 2020, *Budapest Bank* κ.λπ., C-228/18, EU:C:2020:265, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 108 Εν προκειμένω, από τις διαπιστώσεις περί των πραγματικών περιστατικών στις οποίες προέβη το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 85 έως 90 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η χειραγώγηση της 19ης Μαρτίου 2007 συνίστατο στην υποβολή χαμηλών προσφορών για το Euribor-3M, με σκοπό τη μείωση του επιτοκίου αυτού κατά την ως άνω ημερομηνία, προκειμένου να επιτευχθεί οικονομικό κέρδος όσον αφορά μια κατηγορία EIRD, συγκεκριμένα δε τις συμβάσεις μελλοντικής εκπληρώσεως επιτοκίων («future») που αναπροσαρμόζονται βάσει του Euribor-3M. Κατά τις εν λόγω διαπιστώσεις, τις οποίες δεν αμφισβητούν οι εταιρίες HSBC, η συγκεκριμένη χειραγώγηση συνίστατο στην προοδευτική ανάληψη πολύ σημαντικού ανοίγματος «αγοράς», για το οποίο η τράπεζα λαμβάνει σταθερό επιτόκιο και καταβάλλει το κυμαινόμενο, και σε εναρμονισμένη δράση ώστε να μειωθεί το ύψος του κυμαινόμενου επιτοκίου κατά την ημερομηνία λήξεως.
- 109 Στις σκέψεις 92 και 93 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο έλαβε υπόψη, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 107 της παρούσας αποφάσεως, τις διαπιστώσεις στις οποίες προέβη η Επιτροπή στο πλαίσιο της επίμαχης αποφάσεως σχετικά με τη λειτουργία της αγοράς των EIRD και τον καθορισμό των ταμειακών ροών στην αγορά αυτή. Επισήμανε, επομένως, ότι το επιτόκιο του Euribor, το οποίο αφορούσε η χειραγώγηση της 19ης Μαρτίου 2007, καθόριζε άμεσα τις ταμειακές ροές που οφείλονταν βάσει του «κυμαινόμενου σκέλους» των EIRD και ότι ήταν επίσης κρίσιμο για τον καθορισμό των ταμειακών ροών που οφείλονταν βάσει του «σταθερού σκέλους» των EIRD.
- 110 Από τις ανωτέρω σκέψεις της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι ο χαρακτηρισμός της επίμαχης χειραγώγησεως ως παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου ενέκειτο κατ' ουσίαν σε περιορισμό του ανταγωνισμού προκαλούμενο από ασύμμετρη πληροφόρηση μεταξύ των παραγόντων της αγοράς, δεδομένου ότι οι μετέχοντες στην εν λόγω χειραγώγηση, αφενός, βρίσκονταν σε καλύτερη θέση για να γνωρίζουν εκ των προτέρων με ορισμένη ακρίβεια το επίπεδο στο οποίο θα καθοριζόταν το Euribor ή στο οποίο επρόκειτο να καθορισθεί από τους ανταγωνιστές τους στο πλαίσιο συμπαιγνίας και, αφετέρου, γνώριζαν αν το Euribor συγκεκριμένης ημερομηνίας είχε καθορισθεί ή όχι σε τεχνητό επίπεδο.
- 111 Διαπιστώνεται ότι το Γενικό Δικαστήριο ορθώς αποφάνθηκε ότι, για τους ανωτέρω λόγους, η χειραγώγηση της 19ης Μαρτίου 2007 μπορούσε να χαρακτηριστεί περιορισμός ως εκ του αντικειμένου.
- 112 Πράγματι, από τις σκέψεις 59 έως 67 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο ορθώς στηρίχθηκε στη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τις ανταλλαγές πληροφοριών μεταξύ ανταγωνιστών.
- 113 Κατά τη νομολογία αυτή, τα κριτήρια του συντονισμού και της συνεργασίας που αποτελούν συστατικά στοιχεία μιας εναρμονισμένης πρακτικής, πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της εγγενούς στις περί ανταγωνισμού διατάξεις της Συνθήκης αντιλήψεως ότι κάθε επιχειρηματίας πρέπει να καθορίζει αυτόνομα την πολιτική που προτίθεται να ακολουθήσει στην εσωτερική αγορά (απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, Dole Food και Dole Fresh Fruit Europe κατά Επιτροπής, C-286/13 P, EU:C:2015:184, σκέψη 119 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 114 Μολονότι η ως άνω απαίτηση περί αυτονομίας δεν αποκλείει το δικαίωμα των επιχειρηματιών να προσαρμόζονται επιτηδείως στη διαπιστούμενη ή αναμενόμενη συμπεριφορά των ανταγωνιστών τους, εντούτοις αντιτίθεται αυστηρώς σε κάθε άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ των επιχειρηματιών δυνάμενη είτε να επηρεάσει τη συμπεριφορά υπάρχοντος ή δυνητικού ανταγωνιστή στην αγορά είτε να αποκαλύψει σε έναν ανταγωνιστή τη συμπεριφορά που ο επιχειρηματίας έχει αποφασίσει

ή σκέπτεται να ακολουθήσει στην αγορά, σε περίπτωση κατά την οποία οι επαφές αυτές έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τη δημιουργία συνθηκών ανταγωνισμού που δεν είναι σύμφωνες με τις κανονικές συνθήκες της οικείας αγοράς, λαμβανομένων υπόψη της φύσεως των προϊόντων ή των παρεχομένων υπηρεσιών, του μεγέθους και του αριθμού των επιχειρήσεων και του όγκου της εν λόγω αγοράς (απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, Dole Food και Dole Fresh Fruit Europe κατά Επιτροπής, C-286/13 P, EU:C:2015:184, σκέψη 120 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 115 Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ ανταγωνιστών μπορεί να αντίκειται στους κανόνες περί ανταγωνισμού όταν μετριάξει ή εξαλείφει τον βαθμό αβεβαιότητας ως προς τη λειτουργία της σχετικής αγοράς, με συνέπεια τον περιορισμό του ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων (απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, Dole Food και Dole Fresh Fruit Europe κατά Επιτροπής, C-286/13 P, EU:C:2015:184, σκέψη 121 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 116 Ειδικότερα, πρέπει να θεωρηθεί ότι έχει αντικείμενο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού τυχόν ανταλλαγή πληροφοριών δυνάμενη να εξαλείψει την αβεβαιότητα των ενδιαφερομένων ως προς την ημερομηνία, το εύρος και τους λεπτομερείς όρους της προσαρμογής των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην αγορά (απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, Dole Food και Dole Fresh Fruit Europe κατά Επιτροπής, C-286/13 P, EU:C:2015:184, σκέψη 122 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 117 Εν προκειμένω, όπως έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 95 έως 97 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η ασύμμετρη πληροφόρηση λόγω της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007 δεν ήταν σύμφωνη με τις κανονικές συνθήκες της σχετικής αγοράς καθόσον αφορούσε μια ουσιώδη για τον ανταγωνισμό στην αγορά των EIRD μεταβλητή, ήτοι το κυμαινόμενο επιτόκιο που ήταν κρίσιμο για τον καθορισμό των ταμειακών ροών στην εν λόγω αγορά. Η χειραγωγήση αυτή είχε επομένως ως αποτέλεσμα να εξαλειφθούν οι αβεβαιότητες των μετεχόντων στη σύμπραξη ως προς την ημερομηνία, το εύρος και τους λεπτομερείς όρους της προσαρμογής της συμπεριφοράς τους στην επίμαχη αγορά, τούτο δε εις βάρος των ανταγωνιστών τους οι οποίοι δεν είχαν λάβει γνώση της συγκεκριμένης χειραγωγήσεως. Το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε συναφώς, όσον αφορά ειδικότερα τις εταιρίες HSBC, ότι, όταν οι διαπραγματευτές διαπραγματεύθηκαν το «σταθερό σκέλος» των επίμαχων συμβάσεων, ήταν σε θέση να το πράξουν γνωρίζοντας ότι το κυμαινόμενο επιτόκιο θα είναι χαμηλό.
- 118 Συνεπώς, η ως άνω χειραγωγήση μετρίασε ή εξάλειψε τον βαθμό αβεβαιότητας ως προς τη λειτουργία της σχετικής αγοράς με συνέπεια τον περιορισμό του ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων, οπότε ορθώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο ότι ήταν αρκούντως επιβλαβής για τον ανταγωνισμό ώστε να χαρακτηριστεί παράβαση ως εκ του αντικειμένου.
- 119 Το συμπέρασμα αυτό δεν κλονίζεται από το επιχείρημα των εταιριών HSBC ότι, αντιθέτως προς ό,τι διαπίστωσε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 96 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεν ήταν προς το συμφέρον των μετεχόντων στη σύμπραξη να προσφέρουν ανταγωνιστικότερα επιτόκια από εκείνα των ανταγωνιστών όταν γνώριζαν ότι οι ταμειακές ροές που συνδέονταν με τις επίμαχες συμβάσεις ήταν θετικές.
- 120 Συναφώς, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, μια εναρμονισμένη πρακτική μπορεί να έχει αντικείμενο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, μολονότι δεν συνδέεται ευθέως με τις τιμές καταναλωτή. Πράγματι, το γράμμα του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ αποκλείει την ερμηνεία ότι απαγορεύονται μόνον οι εναρμονισμένες πρακτικές που επηρεάζουν άμεσα τις τιμές που καταβάλλουν οι τελικοί καταναλωτές.

Αντιθέτως, όπως προκύπτει από το άρθρο 101, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΣΛΕΕ, μια εναρμονισμένη πρακτική μπορεί να έχει αντικείμενο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, εφόσον συνίσταται «στον άμεσο ή έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πωλήσεως ή άλλων όρων συναλλαγής» (απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, Dole Food και Dole Fresh Fruit Europe κατά Επιτροπής, C-286/13 P, EU:C:2015:184, σκέψεις 123 και 124 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 121 Εν πάση περιπτώσει, το άρθρο 101 ΣΛΕΕ αποσκοπεί, όπως και οι λοιποί περί ανταγωνισμού κανόνες της Συνθήκης, στην προστασία όχι μόνον των άμεσων συμφερόντων των ανταγωνιστών ή των καταναλωτών, αλλά και της δομής της αγοράς και, με τον τρόπο αυτό, του ίδιου του ανταγωνισμού. Επομένως, η διαπίστωση ότι μια εναρμονισμένη πρακτική έχει αντικείμενο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού δεν μπορεί να εξαρτάται από τη διαπίστωση άμεσου συνδέσμου μεταξύ της συμφωνίας αυτής και των τιμών καταναλωτή (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, Dole Food και Dole Fresh Fruit Europe κατά Επιτροπής, C-286/13 P, EU:C:2015:184, σκέψη 125 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 122 Εν προκειμένω, όμως, δεν αμφισβητείται από τις εταιρίες HSBC ότι, όπως διαπίστωσε το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 100 και 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, οι ταμειακές ροές στην αγορά των EIRD προκύπτουν από την αντιστάθμιση των πληρωμών που οφείλονται βάσει του «σταθερού σκέλους» και του «κυμαινόμενου σκέλους» των EIRD. Επομένως, ορθώς έκρινε ότι, έχοντας προνομιακή πρόσβαση σε πληροφορίες με το κυμαινόμενο επιτόκιο που θα ίσχυε κατά τις κρίσιμες ημερομηνίες, οι διαπραγματευτές των τραπεζών που μετείχαν στην παράβαση ήταν σε θέση να καθορίσουν το σταθερό επιτόκιο που τους συνέφερε προκειμένου να διασφαλισθεί η κερδοφορία των EIRD.
- 123 Λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του Δικαστηρίου που υπομνήσθηκε ιδίως στη σκέψη 116 της παρούσας αποφάσεως, η διαπίστωση αυτή αρκούσε για να συναχθεί η ύπαρξη συμπεριφοράς η οποία συνίσταται στην αλλοίωση αυτής καθεαυτήν της διαδικασίας του ανταγωνισμού στην αγορά των EIRD, χωρίς να είναι, συναφώς, σκόπιμο να εξετασθεί αν οι εμπλεκόμενοι διαπραγματευτές είχαν εμπορικό συμφέρον να καθορίσουν το κυμαινόμενο επιτόκιο σε συγκεκριμένο επίπεδο.
- 124 Πράγματι, από τις διαπιστώσεις του Γενικού Δικαστηρίου που δεν αμφισβητήθηκαν από τις εταιρίες HSBC προκύπτει ότι, λαμβανομένης υπόψη της λειτουργίας της αγοράς των EIRD, ο καθορισμός του κυμαινόμενου επιτοκίου σε χαμηλό επίπεδο οφειλόταν αποκλειστικά στο εμπορικό συμφέρον των εμπλεκόμενων διαπραγματευτών να μην επιδοθούν σε υγιή ανταγωνισμό. Συνεννοούμενοι ως προς ύψος μεταβλητής δυνάμενης να καθορίσει το σταθερό επιτόκιο των EIRD, αντικατέστησαν συνειδητά τον κίνδυνο του ανταγωνισμού με πρακτική συνεργασία μεταξύ τους, στοιχείο που εμπίπτει στον χαρακτηρισμό του περιορισμού ως εκ του αντικειμένου.
- 125 Ως εκ τούτου, χωρίς να απαιτείται να αποφανθεί το Γενικό Δικαστήριο επί του επιχειρήματος περί εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου παραμορφώσεως των αποδεικτικών στοιχείων που προσκόμισαν οι εταιρίες HSBC, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το Γενικό Δικαστήριο ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 111 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η χειραγώγηση της 19ης Μαρτίου 2007 συνιστούσε περιορισμό ως εκ του αντικειμένου, κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 126 Κατά συνέπεια, ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επί του τρίτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 127 Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC, υποστηριζόμενες από τις παρεμβαίνουσες, αμφισβητούν την ορθότητα της εκτιμήσεως στην οποία προέβη το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 149 έως 160 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως όσον αφορά τις συζητήσεις σχετικά με τις μέσες τιμές («mids») που πραγματοποιήθηκαν στις 14 και 16 Φεβρουαρίου 2007.
- 128 Κατά τις αναιρεσεύουσες, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο, ιδίως στις σκέψεις 154 και 157 έως 160 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, εξετάζοντας τα επιχειρήματά τους σχετικά με τα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα των ανταλλαγών πληροφοριών επί των ως άνω τιμών υπό το πρίσμα της θεωρίας των «παρεπόμενων περιορισμών». Συγκεκριμένα, το Γενικό Δικαστήριο έπρεπε αντ' αυτού να λάβει υπόψη τη νομολογία σχετικά με την έννοια του «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου», όπερ θα το ωθούσε να αναλύσει τα εν λόγω επιχειρήματα εντός του οικονομικού και νομικού πλαισίου της επίμαχης συμπεριφοράς.
- 129 Όπως επισημαίνεται, ούτε οι εταιρίες HSBC ούτε η Επιτροπή επικαλέσθηκαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου την ως άνω θεωρία, η οποία δεν έχει εν προκειμένω εφαρμογή. Η εν λόγω θεωρία παραπέμπει μάλλον σε συμπεριφορά εντασσόμενη στο πλαίσιο συγκεκριμένης πράξεως ή εμπορικής δραστηριότητας στην αγορά, όπως είναι η πώληση επιχειρήσεως ή η σύναψη συμβάσεως δικαιοχρήσεως. Επιπλέον, η ίδια θεωρία δεν αποτελεί τη μοναδική περίπτωση στην οποία είναι δυνατή η εκτίμηση επιχειρήματος με το οποίο προβάλλεται ο θετικός για τον ανταγωνισμό χαρακτήρας συγκεκριμένης συμπεριφοράς.
- 130 Με το υπόμνημα απαντήσεως, οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν ότι, κατόπιν της ασκήσεως της αναιρέσεως, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε, με τις αποφάσεις της 30ής Ιανουαρίου 2020, Generics (UK) κ.λπ. (C-307/18, EU:C:2020:52, σκέψη 103), και της 2ας Απριλίου 2020, Budapest Bank κ.λπ. (C-228/18, EU:C:2020:265, σκέψεις 74, 75, 81 και 82), ότι, οσάκις τα μέρη μιας συμφωνίας επικαλούνται τα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα που συνδέονται με την εν λόγω συμφωνία, τα αποτελέσματα αυτά πρέπει να λαμβάνονται δεόντως υπόψη ως στοιχείο του πλαισίου της συμφωνίας, προκειμένου περί του χαρακτηρισμού της ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου.
- 131 Ως εκ τούτου, οι εταιρίες HSBC προσάπτουν στο Γενικό Δικαστήριο ότι δεν έλαβε υπόψη τα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα των συζητήσεων σχετικά με τις μέσες τιμές ως κρίσιμο στοιχείο του πλαισίου της συμφωνίας, στο μέτρο που εσφαλμένως έκρινε ότι τα αποτελέσματα αυτά δεν είχαν σημασία για την εφαρμογή του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, παρά μόνο στο πλαίσιο της θεωρίας των «παρεπόμενων περιορισμών».
- 132 Κατά τις αναιρεσεύουσες όμως, η έκθεση πραγματογνωμοσύνης των εταιριών HSBC κατέδειξε τα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα των σχετικών συζητήσεων. Το αποδεικτικό αυτό στοιχείο πληροί τις απαιτήσεις που απορρέουν από την απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Generics (UK) κ.λπ. (C-307/18, EU:C:2020:52, σκέψη 103), οπότε κακώς το Γενικό Δικαστήριο δεν το εξέτασε. Επιπλέον, το Γενικό Δικαστήριο δεν εντόπισε κανένα άλλο βάσιμο και αξιόπιστο στοιχείο που να αποδεικνύει ότι οι ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις μέσες τιμές ήταν, ως εκ της φύσεώς τους, αρκούντως επιζήμιες για τον ανταγωνισμό.

- 133 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο ορθώς επιβεβαίωσε ότι οι ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις μέσες τιμές συνιστούν παράβαση ως εκ του αντικειμένου, κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC στηρίζονται σε αποσπασματική και εσφαλμένη ερμηνεία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 134 Κατά την Επιτροπή, το Γενικό Δικαστήριο, στις σκέψεις 128 έως 139 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, εξέτασε τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC κατά τα οποία οι ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις μέσες τιμές είχαν θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα και επικύρωσε τη διαπίστωση της Επιτροπής ότι οι τιμές αυτές απηχούν την προσωπική αντίληψη που έχει ο διαπραγματευτής για την αγοραία τιμή. Εν συνεχεία, στις σκέψεις 128 έως 148 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά των οποίων δεν βάλλουν οι εταιρίες HSBC, το Γενικό Δικαστήριο εξέτασε κατά πόσον οι μέσες τιμές ήταν κρίσιμες για τον καθορισμό των τιμών στον τομέα των EIRD και τους λόγους για τους οποίους οι επίμαχες ανταλλαγές, ιδίως δε εκείνες της 14ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007, συνιστούσαν παραβάσεις ως εκ του αντικειμένου. Στο πλαίσιο αυτό, στις σκέψεις 154 και 157 έως 160 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Γενικό Δικαστήριο εκτίμησε τις ανταλλαγές αυτές με γνώμονα τη θεωρία των «παρεπόμενων περιορισμών», αφού διαπίστωσε ότι οι εν λόγω ανταλλαγές ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Οι εταιρίες HSBC δεν αμφισβητούν την ορθότητα της συλλογιστικής αυτής.
- 135 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο μη λαμβάνοντας υπόψη, στο πλαίσιο της εκ μέρους του εκτιμήσεως του οικονομικού και νομικού πλαισίου, τα θετικά για τον ανταγωνισμό στοιχεία των επίμαχων ανταλλαγών είναι, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμα. Συγκεκριμένα, τα επιχειρήματα αυτά δεν δύνανται να δημιουργήσουν εύλογες αμφιβολίες ως προς το ότι οι εν λόγω ανταλλαγές ήταν αρκούντως επιζήμιες για τον ανταγωνισμό ώστε να χαρακτηρισθούν ως περιορισμός του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου.
- 136 Με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι αποφάσεις της 30ής Ιανουαρίου 2020, Generics (UK) κ.λπ. (C-307/18, EU:C:2020:52), και της 2ας Απριλίου 2020, Budapest Bank κ.λπ. (C-228/18, EU:C:2020:265), δεν είναι ικανές να ενισχύσουν την άποψη των εταιριών HSBC. Επιπλέον, οι αναιρεσείουσες επικαλούνται ματαίως την έκθεσή τους πραγματογνωμοσύνης, στο μέτρο που, με τη σκέψη 101 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ορθώς κρίθηκε ότι η έκθεση αυτή στερείται εν προκειμένω σημασίας. Επιπροσθέτως, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζουν οι εν λόγω εταιρίες, η Επιτροπή δεν προβαίνει σε εκ νέου χαρακτηρισμό των επίμαχων ανταλλαγών, αλλά στηρίζεται στη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τις πρακτικές που μπορούν να εξαλείψουν τον βαθμό αβεβαιότητας των ανταγωνιστών στην αγορά. Τέλος, ακόμη και αν το Δικαστήριο αποφανθεί ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο μη λαμβάνοντας υπόψη τα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα, το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να επιφέρει αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Συγκεκριμένα, το επιχείρημα των εταιριών HSBC ότι οι ανταλλαγές απόψεων είναι ευνοϊκές για τον ανταγωνισμό δεν προκαλεί εύλογες αμφιβολίες ως προς τη διαπίστωση της Επιτροπής ότι οι ανταλλαγές είχαν ως σκοπό τη στρέβλωση του ανταγωνισμού.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 137 Όσον αφορά τις ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις μέσες τιμές, οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο του υπό κρίση λόγου αναιρέσεως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 138 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η Επιτροπή ουδόλως υπέπεσε σε πλάνη επισημαίνοντας ότι οι ανταλλαγές που περιέχονταν στις συζητήσεις της 14ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007 είχαν ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού.
- 138 Με τον υπό κρίση λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε εσφαλμένο κριτήριο προκειμένου να απορρίψει τα επιχειρήματά τους περί υπάρξεως θετικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων των ανταλλαγών αυτών, τα οποία είναι δυνατόν να θέσουν εν αμφιβόλω τον χαρακτηρισμό τους ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου. Οι αναιρεσείουσες προσάπτουν, κατ' ουσίαν, στο Γενικό Δικαστήριο ότι στηρίχθηκε στην αποκαλούμενη θεωρία των «παρεπόμενων περιορισμών», η οποία διατυπώθηκε ιδίως με τις αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1985, *Remia* κ.λπ. κατά Επιτροπής (42/84, EU:C:1985:327), και της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, *MasterCard* κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-382/12 P, EU:C:2014:2201).
- 139 Το Δικαστήριο έχει κρίνει συναφώς ότι, όταν τα μέρη συμφωνίας επικαλούνται τα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα που αυτή συνεπάγεται, τα αποτελέσματα πρέπει, ως στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται η συγκεκριμένη συμφωνία, να λαμβάνονται δεόντως υπόψη για τον χαρακτηρισμό της ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου», στο μέτρο που μπορούν να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη συνολική εκτίμηση του αρκούντως επιζήμιου για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα της σχετικής συμπαιγνιακής πρακτικής, και, κατά συνέπεια, τον χαρακτηρισμό της ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου» [απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, *Generics (UK)* κ.λπ., C-307/18, EU:C:2020:52, σκέψη 103].
- 140 Δεδομένου ότι η συνεκτίμηση των εν λόγω θετικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων δεν έχει ως σκοπό τον αποκλεισμό του χαρακτηρισμού της οικείας πρακτικής ως «περιορισμού του ανταγωνισμού», κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, αλλά απλώς την κατανόηση της αντικειμενικής σοβαρότητάς της και, κατά συνέπεια, τον καθορισμό του τρόπου αποδείξεώς της, ουδόλως προσκρούει στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία το ευρωπαϊκό δίκαιο του ανταγωνισμού δεν αναγνωρίζει τον «κανόνα της λογικής», σύμφωνα με τον οποίο πρέπει να γίνεται στάθμιση των θετικών και των αρνητικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων μιας συμφωνίας, στο πλαίσιο του χαρακτηρισμού της ως «περιορισμού του ανταγωνισμού», βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ [απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, *Generics (UK)* κ.λπ., C-307/18, EU:C:2020:52, σκέψη 104 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 141 Από την ανωτέρω νομολογία προκύπτει ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στη σκέψη 154 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, με εξαίρεση τους παρεπόμενους της κύριας πράξεως περιορισμούς, ενδεχόμενα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα μπορούν να ληφθούν υπόψη μόνον στο πλαίσιο της εκτιμήσεως κατά το άρθρο 101, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.
- 142 Κατ' αυτόν τον τρόπο, το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε εσφαλμένο κριτήριο κρίνοντας, στη σκέψη 155 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι, ως εκ τούτου, εναπέκειτο στις εταιρίες HSBC να αποδείξουν είτε ότι οι συζητήσεις σχετικά με τις μέσες τιμές συνδέονταν άμεσα με τη λειτουργία της αγοράς των EIRD και ήταν αναγκαίες για τη λειτουργία αυτή είτε ότι πληρούσαν τις προϋποθέσεις του άρθρου 101, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ.

- 143 Η πλάνη αυτή οδήγησε το Γενικό Δικαστήριο να μην εξετάσει τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC περί υπάρξεως θετικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων συνδεδεμένων με τις ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις μέσες τιμές, μολονότι οι εν λόγω εταιρίες είχαν επικαλεσθεί τα αποτελέσματα αυτά προκειμένου να αμφισβητήσουν τον χαρακτηρισμό των ανταλλαγών ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου.
- 144 Ως εκ τούτου, ο τρίτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να γίνει δεκτός.

Επί του τετάρτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 145 Με τον υπό κρίση λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC βάλλουν κατά της σκέψεως 164 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως με την οποία το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η συζήτηση της 12ης Φεβρουαρίου 2007 εντασσόταν στο πλαίσιο της από 19ης Μαρτίου 2007 χειραγωγήσεως και, ως εκ τούτου, αποτελούσε μέρος παραβάσεως του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ακριβώς όπως και η συζήτηση της 16ης Φεβρουαρίου 2007, στο μέτρο που συνίστατο σε ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις μέσες τιμές. Στηριζόμενο αποκλειστικώς στον ως άνω λόγο προκειμένου να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν ήταν αναγκαίο να εξακριβωθεί αν οι συζητήσεις της 12ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007 ενέπιπταν επίσης στον χαρακτηρισμό περί παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου, το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε προδήλως τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίσθηκαν ενώπιόν του.
- 146 Ως εκ τούτου, οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν ότι η συζήτηση της 12ης Φεβρουαρίου 2007 αφορούσε δύο χωριστές συνομιλίες μεταξύ των δύο εμπλεκόμενων διαπραγματευτών και ότι, για τον συγκεκριμένο λόγο, οι εταιρίες αυτές προέβησαν, στην εκ μέρους τους προσφυγή ακυρώσεως, σε διάκριση μεταξύ των δύο αυτών συνομιλιών. Αν το Γενικό Δικαστήριο είχε εξετάσει προσηκόντως την πρώτη συνομιλία, θεωρώντας την αυτοτελή σε σχέση με τη δεύτερη, θα είχε οπωσδήποτε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η πρώτη συνομιλία δεν συνιστούσε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.
- 147 Όσον αφορά τη συζήτηση της 16ης Φεβρουαρίου 2007, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο και σε πλάνη εκτιμήσεως παρόμοια εκείνης που μνημονεύθηκε στην προηγούμενη σκέψη, στο μέτρο που την ημέρα εκείνη υπήρξαν δύο ανεξάρτητες μεταξύ τους συνομιλίες, εκ των οποίων, συγκεκριμένα, η πρώτη ήταν σχετική με τις μέσες τιμές, ενώ η δεύτερη αφορούσε μεμονωμένη ήδη πραγματοποιηθείσα συναλλαγή και τρέχουσα θέση διαπραγματεύσεως. Όπως δέχθηκε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 124 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η πρώτη συζήτηση αποτέλεσε αντικείμενο της πρώτης αιτιάσεως που προβλήθηκε στο πλαίσιο του δευτέρου σκέλους του πρώτου λόγου ακυρώσεως, ενώ η δεύτερη συζήτηση τέθηκε υπό αμφισβήτηση στο πλαίσιο της δεύτερης αιτιάσεως του ίδιου σκέλους. Για τους λόγους που προβλήθηκαν με την προσφυγή ακυρώσεως, η δεύτερη συζήτηση δεν μπορούσε να περιορίσει ή να στρεβλώσει τον ανταγωνισμό.
- 148 Η Επιτροπή φρονεί ότι ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως είναι αλυσιτελής και, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμος.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 149 Με τον υπό κρίση λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC βάλλουν κατά της σκέψεως 164 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, με την οποία το Γενικό Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι οι συζητήσεις της 12ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007 συνδέονταν με τη χειραγώγηση της 19ης Μαρτίου 2007 ή αφορούσαν τις μέσες τιμές, στοιχείο που καθιστούσε ορθό τον εκ μέρους της Επιτροπής χαρακτηρισμό των συγκεκριμένων συζητήσεων ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου. Υποστηρίζουν ότι το συμπέρασμα αυτό ενέχει παραμόρφωση των αποδεικτικών στοιχείων.
- 150 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως είναι αλυσιτελής.
- 151 Πράγματι, ακόμη και αν υποτεθεί, όπως υποστηρίζουν οι εταιρίες HSBC, ότι έπρεπε να γίνει δεκτό ότι οι συζητήσεις της 12ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007 αφορούσαν πλείονα ζητήματα, ορισμένα εκ των οποίων δεν σχετίζονταν με τη χειραγώγηση της 19ης Μαρτίου 2007 ή τις μέσες τιμές, οι εν λόγω εταιρίες δεν αμφισβητούν ότι οι επίμαχες συζητήσεις είχαν, τουλάχιστον εν μέρει, αντικείμενο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συνδεόμενο με τη χειραγώγηση αυτή.
- 152 Κατά συνέπεια, ο λόγος αυτός αναιρέσεως δεν μπορεί να προκαλέσει την αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και πρέπει, ως εκ τούτου, να απορριφθεί ως αλυσιτελής.

Επί του πέμπτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 153 Με τον συγκεκριμένο λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC, υποστηριζόμενες από τις παρεμβαίνουσες, βάλλουν κατά των σκέψεων 214 έως 229 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, με τις οποίες το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι με τις διάφορες συμπεριφορές τις οποίες διαπίστωσε η Επιτροπή επιδιωκόταν ενιαίος σκοπός.
- 154 Οι εταιρίες HSBC δέχονται ότι, όπως ορθώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 216 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η έννοια του «ενιαίου σκοπού» δεν μπορεί να καθορισθεί μέσω γενικής παραπομπής στη στρέβλωση του ανταγωνισμού σε συγκεκριμένο τομέα, δεδομένου ότι τέτοια ερμηνεία θα καθιστούσε εν μέρει άνευ περιεχομένου την έννοια της «ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως». Ομοίως, οι εταιρίες HSBC δεν αμφισβητούν τη διαπίστωση η οποία εκτίθεται στη σκέψη 217 της εν λόγω αποφάσεως και κατά την οποία μόνον οι περιορισμοί του ανταγωνισμού ως προς τους οποίους αποδείχθηκε ότι είχαν ως αντικείμενο τη στρέβλωση της κανονικής πορείας καθορισμού είτε του σταθερού είτε του κυμαινόμενου επιτοκίου των EIRD είναι δυνατόν να εμπίπτουν στον ενιαίο σκοπό που διαπίστωσε η Επιτροπή.
- 155 Ωστόσο, όπως υποστηρίζουν οι αναιρεσείουσες, το Γενικό Δικαστήριο εκτίμησε εσφαλμένως το ζήτημα αν η συμπεριφορά των εταιριών HSBC που συνδεόταν με τη χειραγώγηση της 19ης Μαρτίου 2007, καθόσον η χειραγώγηση αυτή αφορούσε τις προσφορές επιτοκίου Euribor, οι λοιπές ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις θέσεις διαπραγματεύσεως καθώς και οι προθέσεις και η στρατηγική στον τομέα των τιμών των EIRD επιδίωκαν ενιαίο σκοπό.

- 156 Πρώτον, σε περίπτωση που το Δικαστήριο δεχθεί τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, τούτο θα σήμαινε ότι το Γενικό Δικαστήριο είχε υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο κρίνοντας, στις σκέψεις 219 και 220 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι με τη χειραγωγή της 19ης Μαρτίου 2007 επιδιώκταν ο ενιαίος και αντίθετος προς τον ανταγωνισμό σκοπός τον οποίο διαπίστωσε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 217 της αποφάσεως αυτής.
- 157 Δεύτερον, εν πάση περιπτώσει, το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στις σκέψεις 221 έως 225 της εν λόγω αποφάσεως, κρίνοντας ότι δεν αμφισβητήθηκε το αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενο της συζητήσεως της 27ης Μαρτίου 2007.
- 158 Συγκεκριμένα, οι εταιρίες HSBC ουδέποτε δέχθηκαν την ύπαρξη τέτοιου αντίθετου προς τον ανταγωνισμό αντικειμένου, ενώ ούτε η Επιτροπή προέβη σε τέτοια διαπίστωση με την επίμαχη απόφαση. Αντιθέτως, όπως υποστηρίζουν οι αναιρεσείουσες, το μόνο μέρος της συζητήσεως της 27ης Μαρτίου 2007 που η εν λόγω απόφαση χαρακτήρισε ως μέρος της ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως είναι η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με το ύψος της διαπραγματευτικής θέσεως του διαπραγματευτή της Barclays ενόψει της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007. Συνεπώς, κατά τις αναιρεσείουσες, μολονότι ορθώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, στη σκέψη 225 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι διάφορες περιπτώσεις χειραγωγήσεως των επιτοκίων αναφοράς μπορούν, κατ' αρχήν, να εμπίπτουν στον ίδιο ενιαίο σκοπό, εντούτοις αντικατέστησε την αιτιολογία της Επιτροπής με τη δική του και, ως εκ τούτου, υπερέβη τα όρια του εκ μέρους του ελέγχου κρίνοντας ότι η συζήτηση της 27ης Μαρτίου 2007 επιδίωκε τον συγκεκριμένο ενιαίο σκοπό.
- 159 Τρίτον, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι, όσον αφορά τις ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις θέσεις διαπραγματεύσεως, καθώς και τις προθέσεις και τη στρατηγική στον τομέα των τιμών, κακώς έκρινε το Γενικό Δικαστήριο, στη σκέψη 228 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης, ότι οι συζητήσεις της 14ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007, οι οποίες αφορούσαν τις μέσες τιμές, είχαν ως κοινό σκοπό τη στρέβλωση της κανονικής πορείας του σταθερού ή κυμαινόμενου επιτοκίου των EIRD. Συγκεκριμένα, ουδόλως προκύπτει από τις σκέψεις 139 έως 161 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ότι οι συζητήσεις σχετικά με τις μέσες τιμές επιδίωκαν τέτοιο σκοπό. Εάν, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζουν οι εταιρίες HSBC στο πλαίσιο του τρίτου λόγου αναιρέσεως, το Γενικό Δικαστήριο ορθώς έκρινε ότι το αντικείμενο των συζητήσεων αυτών ήταν αντίθετο προς τον ανταγωνισμό, ο σκοπός των συγκεκριμένων συζητήσεων δεν ήταν η στρέβλωση της κανονικής τιμής του σταθερού ή κυμαινόμενου επιτοκίου των EIRD, όπως μνημονεύεται στη σκέψη 217 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως. Ο μηχανισμός που περιγράφεται στις σκέψεις 139 έως 161 της εν λόγω αποφάσεως παραπέμπει, κατά τις αναιρεσείουσες, σε διαφορετική κατάσταση από εκείνη που συνίσταται στη στρέβλωση των τιμών των EIRD.
- 160 Κατά τις εταιρίες HSBC, η σκέψη 228 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως στηρίζεται, επομένως, σε πλάνη περί το δίκαιο. Το Γενικό Δικαστήριο θα έπρεπε να αποφανθεί ότι, μολονότι οι δύο συζητήσεις σχετικά με τις μέσες τιμές περιοριστικές του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου τους, κάτι το οποίο αμφισβητούν οι εν λόγω εταιρίες με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, οι συζητήσεις αυτές επιδίωκαν, πάντως, σκοπό διαφορετικό από εκείνον της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007.

- 161 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος, διότι με αυτόν ζητείται κατ' ουσίαν να προβεί το Δικαστήριο σε νέα εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων. Εν πάση περιπτώσει, κατά την Επιτροπή, εξεταζόμενα μεμονωμένα, τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC προς στήριξη του συγκεκριμένου λόγου είναι είτε απαράδεκτα, είτε αλυσιτελή, είτε αβάσιμα.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 162 Με τον υπό κρίση λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC βάλλουν κατά των εκτιμήσεων βάσει των οποίων το Γενικό Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ορισμένες από τις συμπεριφορές τους ενέπιπταν στον ενιαίο σκοπό που διαπίστωσε η Επιτροπή, όπως εκτίθεται στη σκέψη 217 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ως συστατικό στοιχείο ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως.
- 163 Κατά πρώτον, όσον αφορά τη συζήτηση της 27ης Μαρτίου 2007 σχετικά με το ενδεχόμενο μελλοντικής χειραγωγήσεως των επιτοκίων αναφοράς, οι εταιρίες HSBC φρονούν, αφενός, ότι το Γενικό Δικαστήριο στηρίχθηκε σε εσφαλμένη παραδοχή στη σκέψη 222 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης, κρίνοντας ότι οι εν λόγω εταιρίες δεν αμφισβήτησαν τον περιοριστικό του ανταγωνισμού σκοπό ο οποίος επιδιωκόταν με τη συζήτηση αυτήν.
- 164 Στο στάδιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν απλώς ότι ουδέποτε παραδέχθηκαν ότι η εν λόγω συζήτηση είχε τέτοιο αντικείμενο. Εντούτοις, όπως επισήμανε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 222 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, δεν αμφισβητείται ότι οι αναιρεσείουσες δεν προέβαλαν κανένα λόγο ακυρώσεως με σκοπό να αμφισβητήσουν την ορθότητα του καθορισμού της 27ης Μαρτίου 2007, δηλαδή της ημερομηνίας της επίμαχης συζητήσεως, ως ημερομηνίας λήξεως της χρονικής διάρκειας της παραβάσεως που ελήφθη υπόψη ως προς αυτές. Λαμβανομένων υπόψη των εκτιμήσεων του Γενικού Δικαστηρίου οι οποίες παρατίθενται στις σκέψεις 216 και 217 της αποφάσεως αυτής και οι οποίες δεν αμφισβητούνται από τις εταιρίες HSBC, η συγκεκριμένη διαπίστωση συνεπαγόταν κατ' ανάγκην ότι με τη συζήτηση αυτή επιδιωκόταν σκοπός περιοριστικός του ανταγωνισμού.
- 165 Επισημαίνεται συναφώς ότι νέοι λόγοι ή ισχυρισμοί, οι οποίοι δεν περιλαμβάνονταν στην προσφυγή, δεν μπορούν να προβληθούν κατ' αναίρεση, όπως προκύπτει από το άρθρο 127, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, το οποίο έχει εφαρμογή στην ανααιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 190 του εν λόγω κανονισμού, και, κατά συνέπεια, τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC είναι απαράδεκτα (πρβλ. απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2000, British Steel κατά Επιτροπής, C-1/98 P, EU:C:2000:644, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 166 Αφετέρου, οι εταιρίες HSBC, υποστηρίζοντας με τα επιχειρήματά τους ότι το συμπέρασμα που εκτίθεται στη σκέψη 222 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ενέχει αντίφαση προς τις διαπιστώσεις που παρατίθενται στην επίμαχη απόφαση, προσάπτουν κατ' ουσίαν στο Γενικό Δικαστήριο ότι παραμόρφωσε την απόφαση αυτή.
- 167 Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, οσάκις ο αναιρεσείων προβάλλει παραμόρφωση του περιεχομένου των αποδεικτικών στοιχείων εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου, οφείλει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 256 ΣΛΕΕ, του άρθρου 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του άρθρου 168, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, να προσδιορίζει επακριβώς τα στοιχεία τα οποία, κατ' αυτόν, παραμόρφωσε το Γενικό Δικαστήριο και να καταδεικνύει τα σφάλματα αναλύσεως στα οποία υπέπεσε, κατά την εκτίμησή του, το Γενικό Δικαστήριο και τα οποία είχαν ως

αποτέλεσμα την εκ μέρους του παραμόρφωση αυτή. Εξάλλου, η παραμόρφωση πρέπει να προκύπτει προδήλως από τα στοιχεία της δικογραφίας, χωρίς να απαιτείται να πραγματοποιηθεί νέα εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών και των αποδεικτικών στοιχείων (απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2016, Επιτροπή κατά Γαλλίας και Orange, C-486/15 P, EU:C:2016:912, σκέψη 99 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 168 Εν προκειμένω, από τα στοιχεία που προσκόμισαν οι εταιρίες HSBC δεν προκύπτει προδήλως ότι το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε, στη σκέψη 222 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τις αιτιολογικές σκέψεις 339, 358 και 491 της επίμαχης αποφάσεως.
- 169 Ως εκ τούτου, τα σχετικά με τη συζήτηση της 27ης Μαρτίου 2007 επιχειρήματα των εταιριών HSBC είναι απαράδεκτα.
- 170 Κατά δεύτερον, όσον αφορά τις συζητήσεις της 14ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007 σχετικά με τις μέσες τιμές, διαπιστώνεται ότι, με τα επιχειρήματά τους, οι εταιρίες HSBC αμφισβητούν τις εκ μέρους του Γενικού Δικαστηρίου εκτιμήσεις επί των πραγματικών περιστατικών όσον αφορά τον επιδιωκόμενο με τις εν λόγω συζητήσεις σκοπό.
- 171 Τα επιχειρήματα αυτά, όμως, είναι απαράδεκτα στο στάδιο της αναίρετικής διαδικασίας.
- 172 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, ο πέμπτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος.

Επί του έκτου λόγου αναιρέσεως

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 173 Με τον υπό κρίση λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC αμφισβητούν τη διαπίστωση του Γενικού Δικαστηρίου στις σκέψεις 255 έως 262 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά την οποία οι εταιρίες αυτές γνώριζαν ότι μετείχαν σε ενιαία και διαρκή παράβαση περιλαμβάνουσα όχι μόνον τη χειραγωγή της 19ης Μαρτίου 2007, αλλά και τις συζητήσεις της 19ης και της 27ης Μαρτίου 2007 σχετικά με τη δυνατότητα επαναλήψεως της συγκεκριμένης χειραγωγήσεως.
- 174 Διευκρινίζουν ότι ο λόγος αυτός, του οποίου η εξέταση δεν εξαρτάται πλήρως από εκείνην του πέμπτου λόγου αναιρέσεως, αφορά την εκ μέρους των συγκεκριμένων εταιριών γνώση ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως η οποία εξακολουθούσε να υφίσταται έως τις 27 Μαρτίου 2007, ανεξαρτήτως αν η συζήτηση σχετικά με την επανάληψη χειραγωγήσεως κατά την ημερομηνία εκείνη επιδίωκε τον ενιαίο σκοπό που διαπίστωσε το Γενικό Δικαστήριο.
- 175 Λαμβανομένων υπόψη των αρχών οι οποίες έχουν εφαρμογή στην έννοια της «ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως» και οι οποίες, κατά τις εταιρίες HSBC, ορθώς υπομνήσθηκαν στις σκέψεις 198, 260 και 261 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το συμπέρασμα του Γενικού Δικαστηρίου ότι οι εταιρίες αυτές μετείχαν σε ενιαία και διαρκή παράβαση η οποία συνεχίστηκε έως τις 27 Μαρτίου 2007 στηρίζεται στην παραδοχή ότι η μνεία, στις 27 Μαρτίου 2007, της προοπτικής επαναλήψεως της χειραγωγήσεως συνιστά η ίδια, αφενός, παράβαση κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και, αφετέρου, «ειδικό θετικό μέτρο» κατά την έννοια της νομολογίας που μνημονεύει το Γενικό Δικαστήριο.

- 176 Κατά τις αναιρεσείδουσες, όμως, η απόφαση ουδόλως αναφέρει ότι οποιαδήποτε συζήτηση σχετικά με «ενδεχόμενη επανάληψη» της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007 έπρεπε να θεωρηθεί παραβατική συμπεριφορά κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 177 Στο πλαίσιο αυτό, κατά την άποψη των εταιριών HSBC, το Γενικό Δικαστήριο δεν μπορούσε να αποφανθεί, χωρίς να αντικαταστήσει παρανόμως την αιτιολογία της Επιτροπής με τη δική του, ότι η συμμετοχή τους στην ενιαία και διαρκή παράβαση συνεχίσθηκε μέχρι τις 27 Μαρτίου 2007, απλώς και μόνον λόγω της μνείας, στο πλαίσιο της συσκέψεως που πραγματοποιήθηκε την ημερομηνία εκείνη, στην προοπτική επαναλήψεως της χειραγωγήσεως.
- 178 Επιπλέον, η ανταλλαγή πληροφοριών της 27ης Μαρτίου 2007 σχετικά με τις θέσεις διαπραγματεύσεως ωσαύτως δεν μπορεί, κατά τις αναιρεσείδουσες, να θεωρηθεί «ειδικό θετικό μέτρο», κατά την έννοια της νομολογίας που διατυπώθηκε με την απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2017, Icar κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-180/15, EU:T:2017:795, σκέψη 223), το οποίο να δικαιολογεί την κρίση ότι η παράβαση διήρκεσε πέραν της 19ης Μαρτίου 2007. Μολονότι η συγκεκριμένη ανταλλαγή πληροφοριών πραγματοποιήθηκε στις 27 Μαρτίου 2007, δεν είχε κανένα άλλο αποτέλεσμα πλην της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007.
- 179 Ως εκ τούτου, κατά τις αναιρεσείδουσες, το συμπέρασμα που εκτίθεται στη σκέψη 273 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κατά το οποίο η συμμετοχή των εταιριών HSBC σε ενιαία και διαρκή παράβαση μπορεί να γίνει δεκτή όσον αφορά τη συμπεριφορά των λοιπών τραπεζών που εντάσσεται στο πλαίσιο της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007 και της ενδεχόμενης επαναλήψεώς της, στηρίζεται σε πλάνη περί το δίκαιο.
- 180 Επιπλέον, το συμπέρασμα αυτό στηρίζεται σε διαίρεση και μη επιτρεπόμενη από τη νομολογία του Δικαστηρίου παραγνώριση των συμπερασμάτων της επίμαχης αποφάσεως, στοιχείο που συνιστά, αφ' εαυτού, πλάνη περί το δίκαιο.
- 181 Η Επιτροπή φρονεί ότι η εξέταση του υπό κρίση λόγου εξαρτάται πλήρως από την εξέταση του πέμπτου λόγου ακυρώσεως και ότι, επομένως, ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί για τους ίδιους λόγους.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 182 Με τον υπό κρίση λόγο αναιρέσεως, οι εταιρίες HSBC βάλλουν κατά των εκτιμήσεων του Γενικού Δικαστηρίου που παρατίθενται στις σκέψεις 255 έως 262 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, σχετικά με τη συζήτηση της 27ης Μαρτίου 2007.
- 183 Με το υπόμνημά τους απαντήσεως, διευκρινίζουν ότι ο λόγος αυτός αναιρέσεως δεν αφορά το ζήτημα αν η ως άνω συζήτηση επιδίωκε τον ενιαίο σκοπό τον οποίο διαπίστωσε το Γενικό Δικαστήριο.
- 184 Εντούτοις, διαπιστώνεται ότι η επιχειρηματολογία που αναπτύσσουν οι εταιρίες HSBC προς στήριξη του υπό κρίση λόγου αυτού κατατείνει, κατ' ουσίαν, να υποστηρίξει ότι εσφαλμένως έκρινε το Γενικό Δικαστήριο ότι η συγκεκριμένη συζήτηση επιδίωκε σκοπό αντίθετο προς τον ανταγωνισμό.
- 185 Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο υπό κρίση λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος για τους ίδιους λόγους με εκείνους βάσει των οποίων κρίθηκε απαράδεκτος ο πέμπτος λόγος αναιρέσεως.

Συμπέρασμα επί της αιτήσεως αναιρέσεως

- 186 Δεδομένου ότι ο πρώτος και ο τρίτος λόγος αναιρέσεως έγιναν δεκτοί, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να αναιρεθεί κατά το μέρος που απορρίπτει, με το σημείο 2 του διατακτικού της, την προσφυγή των εταιριών HSBC με αίτημα την ακύρωση του άρθρου 1 της επίμαχης αποφάσεως και, επικουρικώς, του άρθρου 1, στοιχείο β', της ίδιας αποφάσεως. Ωστόσο, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση εξακολουθεί να υφίσταται κατά το μέρος που ακυρώνει, με το σημείο 1 του διατακτικού αυτού, το άρθρο 2, στοιχείο β', της επίμαχης αποφάσεως.

Επί της προσφυγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

- 187 Κατά το άρθρο 61, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε περίπτωση αναιρέσεως της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο μπορεί το ίδιο να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον αυτή είναι ώριμη προς εκδίκαση.
- 188 Όπως προκύπτει από τη σκέψη 42 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στο πλαίσιο της προσφυγής τους, οι εταιρίες HSBC προέβαλαν, αφενός, αίτημα ακυρώσεως του άρθρου 1 της επίμαχης αποφάσεως και, επικουρικώς, του άρθρου 1, στοιχείο β', της εν λόγω αποφάσεως. Αφετέρου, ζήτησαν την ακύρωση του άρθρου 2, στοιχείο β', της ίδιας αποφάσεως καθώς και μεταρρύθμιση της αποφάσεως όσον αφορά το ποσό του προστίμου που επιβλήθηκε δυνάμει του άρθρου αυτού.
- 189 Όσον αφορά τα αιτήματα ακυρώσεως του άρθρου 1 της επίμαχης αποφάσεως και, επικουρικώς, του άρθρου 1, στοιχείο β', της αποφάσεως αυτής, οι εταιρίες HSBC προβάλλουν, όπως συνόψισε το Γενικό Δικαστήριο στις σκέψεις 48 έως 51 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, πέντε λόγους ακυρώσεως οι οποίοι αφορούν:
- τον εκ μέρους της Επιτροπής χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως παραβάσεως ως εκ του αντικείμενου (πρώτος λόγος ακυρώσεως)·
 - τον εκ μέρους της Επιτροπής χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως ενιαίας και διαρκούς (δεύτερος έως τέταρτος λόγος ακυρώσεως)·
 - παραβίαση της αρχής περί τεκμηρίου αθωότητας, προσβολή του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως και προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας (πέμπτος λόγος ακυρώσεως).
- 190 Λαμβανομένου υπόψη ιδίως του ότι οι ως άνω λόγοι αποτέλεσαν το αντικείμενο κατ' αντιμωλία συζητήσεως ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και ότι η εξέτασή τους δεν απαιτεί τη λήψη κανενός συμπληρωματικού μέτρου οργάνωσης της διαδικασίας ή τη διεξαγωγή αποδείξεων, το Δικαστήριο κρίνει ότι η προσφυγή στην υπόθεση T-105/17 είναι ώριμη προς εκδίκαση όσον αφορά τους λόγους αυτούς και ότι πρέπει να αποφανθεί το ίδιο οριστικώς επί της προσφυγής (πρβλ. απόφαση της 4ης Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Fútbol Club Barcelona, C-362/19 P, EU:C:2021:169, σκέψη 108).

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, που αφορά τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ

Επί του πρώτου σκέλους του λόγου ακυρώσεως, με το οποίο αμφισβητείται ο χαρακτηρισμός της χειραγωγήσεως του Euribor της 19ης Μαρτίου 2007 ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου

- 191 Για τους ίδιους λόγους με εκείνους οι οποίοι εκτίθενται στις σκέψεις 85 έως 114 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και τους οποίους προτίθεται να υιοθετήσει το Δικαστήριο, και λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων 104 έως 126 της παρούσας αποφάσεως, το πρώτο αυτό σκέλος πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου σκέλους του λόγου ακυρώσεως, το οποίο αφορά τον χαρακτηρισμό των λοιπών συμπεριφορών που προσάπτονται στις εταιρίες HSBC ως παραβάσεως ως εκ του αντικειμένου

- 192 Όπως διαπίστωσε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 124 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC μπορούν να διαιρεθούν σε δύο αιτιάσεις, αναλόγως του αν αφορούν το βάσιμο του χαρακτηρισμού περί περιορισμού ως εκ του αντικειμένου τον οποίο απέδωσε η Επιτροπή στις συζητήσεις που περιέγραψε, αφενός, ως ανταλλαγές απόψεων επί των μέσων τιμών και, αφετέρου, ως ανταλλαγές απόψεων επί των θέσεων διαπραγματεύσεως.

– Επί της αιτιάσεως με την οποία αμφισβητείται το βάσιμο του χαρακτηρισμού των ανταλλαγών απόψεων σχετικά με τις μέσες τιμές ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου

- 193 Οι εταιρίες HSBC αμφισβητούν το βάσιμο του χαρακτηρισμού περί περιορισμού ως εκ του αντικειμένου ο οποίος αποδόθηκε στις ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις μέσες τιμές, συγκεκριμένα δε στις συζητήσεις της 14ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007. Συγκεκριμένα, κατά τις αναιρεσεύσεις, αφενός, οι ανταλλαγές αυτές δεν περιορίζουν τον ανταγωνισμό, στο μέτρο που οι μέσες τιμές δεν συνιστούν την τιμή ή συστατικό στοιχείο τιμής παραγώγου επιτοκίου. Αφετέρου, οι συγκεκριμένες ανταλλαγές καθιστούν δυνατή την προσφορά ευνοϊκότερων όρων στους πελάτες. Οι αναιρεσεύσεις διατείνονται ότι η επίμαχη απόφαση ενέχει συναφώς πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως και έλλειψη αιτιολογίας.

- 194 Η Επιτροπή ζητεί την απόρριψη της υπό κρίση αιτιάσεως.

- 195 Όσον αφορά τα επιχειρήματα περί του ότι δεν υφίσταται περιορισμός του ανταγωνισμού οφειλόμενος στις ανταλλαγές απόψεων σχετικά με τις μέσες τιμές λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των τιμών αυτών, το Δικαστήριο, δεχόμενο το σκεπτικό που εκτίθεται στις σκέψεις 139 έως 148 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, κρίνει ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε πλάνη επισημαίνοντας ότι οι συγκεκριμένες ανταλλαγές αποσκοπούσαν στον περιορισμό του ανταγωνισμού.

- 196 Όσον αφορά τα επιχειρήματα περί θετικού για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα των εν λόγω ανταλλαγών, από τις σκέψεις 139 και 140 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι η συνεκτίμηση των θετικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων συγκεκριμένης πρακτικής δεν έχει ως σκοπό να αποκλείσει τον χαρακτηρισμό ως «περιορισμού ως εκ του ανταγωνισμού», κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Τα αποτελέσματα αυτά πρέπει, πάντως, να λαμβάνονται δεόντως υπόψη ως στοιχείο του πλαισίου της πρακτικής αυτής για τον

χαρακτηρισμό της ως «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου», στο μέτρο που είναι ικανά να θέσουν υπό αμφισβήτηση τη συνολική εκτίμηση της οικείας συμπαιγνιακής πρακτικής ως αρκούντως επιζήμιας για τον ανταγωνισμό.

- 197 Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η συνεκτίμηση αυτή προϋποθέτει ότι τα θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα δεν είναι απλώς αποδεδειγμένα και ασκούντα επιρροή, αλλά και ότι προσιδιάζουν στην οικεία συμφωνία. Επιπλέον, η ύπαρξη και μόνον τέτοιων θετικών για τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων δεν μπορεί αφ' εαυτής να αποκλείει τον χαρακτηρισμό περί «περιορισμού ως εκ του αντικειμένου». Ακόμη και εάν θεωρηθούν αποδεδειγμένα, ασκούντα επιρροή και προσιδιάζοντα στην οικεία συμφωνία, τα εν λόγω θετικά για τον ανταγωνισμό αποτελέσματα πρέπει να είναι αρκούντως σημαντικά, ώστε να εγείρονται εύλογες αμφιβολίες ως προς τον αρκούντως επιβλαβή για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα της οικείας συμφωνίας και, ως εκ τούτου, ως προς το αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενό της [απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Generics (UK) κ.λπ., C-307/18, EU:C:2020:52, σκέψεις 105 έως 107].
- 198 Συναφώς, επισημαίνεται ότι τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC στηρίζονται στη διαπίστωση ότι είναι προς το συμφέρον των πελατών τράπεζας έχουσας την ιδιότητα του ειδικού διαπραγματευτή η μείωση από τη δεύτερη του ύψους του «mid» της αγοράς προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί η απόκλιση αγοραστή/πωλητή. Μια τέτοια μείωση της αβεβαιότητας θα παρείχε επομένως στους διαπραγματευτές τη δυνατότητα να προσφέρουν ευνοϊκότερες τιμές στους πελάτες αυτούς.
- 199 Ακόμη, όμως, και αν υποθεθεί ότι ευσταθεί, ο ισχυρισμός αυτός δεν αρκεί για να προκαλέσει εύλογες αμφιβολίες ως προς τον αρκούντως επιβλαβή για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα των επίμαχων ανταλλαγών.
- 200 Πράγματι, οι ίδιες οι εταιρίες HSBC αναγνωρίζουν ότι τα «mids» αντικατοπτρίζουν τις διμερείς και ιδιωτικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των ειδικών διαπραγματευτών της αγοράς και ότι η συνακόλουθη μείωση της αβεβαιότητας ως προς τις μέσες τιμές καθιστά δυνατή τη μείωση των κινδύνων που αναλαμβάνουν οι διαπραγματευτές λόγω της δραστηριότητάς τους ειδικής διαπραγματεύσεως.
- 201 Στην αιτιολογική σκέψη 395 της επίμαχης αποφάσεως, η Επιτροπή τόνισε ότι οι ανταλλαγές αυτές έβαιναν πέραν της ανταλλαγής πληροφοριών εμπίπτουσών στον δημόσιο τομέα και αποσκοπούσαν στην αύξηση της διαφάνειας μεταξύ των μερών της συμπράξεως και, ως εκ τούτου, στην αισθητή μείωση των συνήθων αβεβαιοτήτων που είναι εγγενείς στην αγορά, προς όφελος των μερών και εις βάρος των λοιπών επιχειρηματιών. Έκρινε ότι οι τράπεζες που μετείχαν στη σύμπραξη αποκάλυψαν πληροφορίες σχετικές με τις θεμελιώδεις πτυχές της στρατηγικής τους και της συμπεριφοράς τους στην αγορά, στοιχείο που μείωσε ουσιωδώς τις αβεβαιότητες που είναι εγγενείς σε μια αγορά εντός της οποίας η διαχείριση του κινδύνου και της αβεβαιότητας αποτελεί μία από τις βασικές παραμέτρους του ανταγωνισμού.
- 202 Όπως, όμως, υπομνήσθηκε στις σκέψεις 113 και 114 της παρούσας αποφάσεως, η σύμφυτη με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ απαίτηση περί αυτονομίας αντιτίθεται αυστηρώς σε κάθε άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ τέτοιων επιχειρήσεων δυνάμενη είτε να επηρεάσει τη συμπεριφορά υπάρχοντος ή δυνητικού ανταγωνιστή στην αγορά είτε να αποκαλύψει σε έναν τέτοιο ανταγωνιστή τη συμπεριφορά που ο επιχειρηματίας έχει αποφασίσει ή σκέπτεται να ακολουθήσει στην αγορά, σε περίπτωση κατά την οποία οι επαφές αυτές έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τη δημιουργία συνθηκών ανταγωνισμού που δεν είναι σύμφωνες με τις κανονικές συνθήκες της οικείας αγοράς,.

- 203 Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 116 της παρούσας αποφάσεως, ανταλλαγή πληροφοριών δυνάμενη να εξαλείψει την αβεβαιότητα των ενδιαφερομένων ως προς την ημερομηνία, το εύρος και τους λεπτομερείς όρους της προσαρμογής των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων στην αγορά πρέπει να θεωρείται ότι έχει αντικείμενο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού ανεξάρτητα από τα άμεσα αποτελέσματα επί των τιμών που καταβάλλουν οι τελικοί καταναλωτές.
- 204 Στο μέτρο που η Επιτροπή διαπίστωσε ότι οι ανταλλαγές σχετικά με τις μέσες τιμές μείωσαν ουσιωδώς την αβεβαιότητα που είναι εγγενής σε μια αγορά εντός της οποίας η διαχείριση του κινδύνου και της αβεβαιότητας συνιστά μία από τις βασικές παραμέτρους του ανταγωνισμού, η διαπίστωση αυτή αρκούσε για να γίνει δεκτό ότι οι επίμαχες ανταλλαγές συνεπάγονταν περιορισμό του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.
- 205 Στο πλαίσιο αυτό, το επιχείρημα των εταιριών HSBC ότι οι ως άνω ανταλλαγές κατέστησαν δυνατή την προσφορά ευνοϊκότερων τιμών στους πελάτες των εμπλεκόμενων τραπεζών δεν δημιουργεί εύλογες αμφιβολίες ως προς τον επιζήμιο χαρακτήρα των ανταλλαγών αυτών για τον ανταγωνισμό στην οικεία αγορά.
- 206 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, πρέπει να απορριφθεί η αιτίαση με την οποία αμφισβητείται το βάσιμο του χαρακτηρισμού των ανταλλαγών σχετικά με τις μέσες τιμές ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου.
- Επί της αιτιάσεως με την οποία αμφισβητείται το βάσιμο του χαρακτηρισμού των ανταλλαγών σχετικά με τις θέσεις διαπραγματεύσεως ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου*
- 207 Για τους ίδιους λόγους με εκείνους που εκτίθενται στις σκέψεις 162 έως 164 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων 151 και 152 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να απορριφθούν τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC σχετικά με τον χαρακτηρισμό, αφενός, των συζητήσεων της 13ης και της 28ης Φεβρουαρίου, καθώς και της 19ης Μαρτίου 2007, και, αφετέρου, της 12ης και της 16ης Φεβρουαρίου 2007.
- 208 Δεδομένου ότι οι σκέψεις 165 έως 195 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δεν προσβλήθηκαν στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι εκτιμήσεις του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την αιτίαση αυτή απέκτησαν ισχύ δεδικασμένου.
- Επί του δευτέρου, του τρίτου και του τέταρτου λόγου ακυρώσεως, οι οποίοι αφορούν τον εκ μέρους της Επιτροπής χαρακτηρισμό περί ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως***
- 209 Ο δεύτερος, ο τρίτος και ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να εξετασθούν με την ίδια σειρά με εκείνη που ακολούθησε το Γενικό Δικαστήριο στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.
- 210 Ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως με τον οποίο οι εταιρίες HSBC αμφισβητούν την ύπαρξη «συνολικού σχεδίου» με ενιαίο σκοπό πρέπει να απορριφθεί για τους ίδιους λόγους με εκείνους που εκτίθενται στις σκέψεις 209 έως 237 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων 162 έως 172 της παρούσας αποφάσεως.

- 211 Όσον αφορά τον τέταρτο λόγο ακυρώσεως με τον οποίο οι εταιρίες HSBC αμφισβητούν ότι γνώριζαν την παραβατική συμπεριφορά των λοιπών μετεχόντων, πρέπει, όπως έκρινε το Γενικό Δικαστήριο στη σκέψη 247 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, να γίνει διάκριση μεταξύ, αφενός, της χειραγωγήσεως της 19ης Μαρτίου 2007 και του ενδεχομένου επαναλήψεώς της και, αφετέρου, των λοιπών συμπεριφορών που έλαβε υπόψη η Επιτροπή στο πλαίσιο της ενιαίας και διαρκούς παραβάσεως.
- 212 Κατά πρώτον, τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC σχετικά με τη χειραγωγήση της 19ης Μαρτίου 2007 και το ενδεχόμενο επαναλήψεώς της πρέπει να απορριφθούν για τους ίδιους λόγους με εκείνους που εκτίθενται στις σκέψεις 248 έως 262 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και λαμβανομένων υπόψη των σκέψεων 182 έως 185 της παρούσας αποφάσεως.
- 213 Κατά δεύτερον, δεδομένου ότι το σκεπτικό που εκτίθεται στις σκέψεις 263 έως 274 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δεν αμφισβητήθηκε στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι εκτιμήσεις του Γενικού Δικαστηρίου σχετικά με την εκ μέρους των εταιριών HSBC γνώση της συμμετοχής άλλων τραπεζών στις λοιπές συμπεριφορές που στοιχειοθετούν ενιαία και διαρκή παράβαση έχουν αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου.
- 214 Όσον αφορά, τέλος, τον τρίτο λόγο ακυρώσεως, σχετικά με την πρόθεση των εταιριών HSBC να μετάσχουν σε ενιαία και διαρκή παράβαση, το σκεπτικό που εκτίθεται στις σκέψεις 275 έως 280 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως δεν προσβλήθηκε στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως και, κατά συνέπεια, απέκτησε ισχύ δεδικασμένου.

Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται παραβίαση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας, προσβολή του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως και προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 215 Οι νυν αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς προεξόφλησε το ζήτημα της ευθύνης της HSBC και προσέβαλε ανεπανόρθωτα το δικαίωμά τους ακροάσεως. Εξ αυτού συνάγουν ότι η επίμαχη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί λόγω παραβιάσεως, αφενός, της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας και, αφετέρου, των αρχών της χρηστής διοίκησης και του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας. Παραπέμπουν επίσης στις δηλώσεις του τότε αρμόδιου για την πολιτική του ανταγωνισμού Επιτρόπου όσον αφορά τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τα EIRD, οι οποίες προηγήθηκαν της εκδόσεως της επίμαχης αποφάσεως. Υπογραμμίζουν επίσης ότι δεν είχαν τη δυνατότητα να υποβάλουν παρατηρήσεις επί της ανακοινώσεως των αιτιάσεων που απευθύνθηκε στα μέρη της συμπράξεως τα οποία είχαν αποφασίσει να προβούν σε διευθέτηση της διαφοράς.
- 216 Η Επιτροπή ζητεί την απόρριψη του υπό κρίση λόγου ακυρώσεως.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

– Επί της παραβίασεως της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας και της προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας

- 217 Οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν ότι η έκδοση της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς στο πλαίσιο της υβριδικής διαδικασίας είχε ως αποτέλεσμα παραβίαση της αρχής περί τεκμηρίου αθωότητας, στο μέτρο που με την απόφαση εκείνη προεξοφλήθηκε η ευθύνη τους και προσβλήθηκε ανεπανόρθωτα το δικαίωμά τους ακρόασεως.
- 218 Όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 90 της παρούσας αποφάσεως, προκειμένου να ελεγχθεί η εκ μέρους της Επιτροπής τήρηση του τεκμηρίου αθωότητας στο πλαίσιο υβριδικής διαδικασίας, εναπόκειται στον δικαστή της Ένωσης να εξετάσει την απόφαση με την οποία περατώνεται η διαδικασία διακανονισμού της διαφοράς και την αιτιολογία της συνολικά και υπό το πρίσμα των ειδικών περιστάσεων υπό τις οποίες εκδόθηκε η ως άνω απόφαση.
- 219 Σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 79 και 80 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να εξετασθεί, αφενός, αν η Επιτροπή έλαβε επαρκείς προφυλάξεις ως προς τη διατύπωση της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς προκειμένου να αποφύγει την όποια πρόωρη κρίση ως προς τη συμμετοχή των εταιριών HBSC στη σύμπραξη και, αφετέρου, αν οι περιεχόμενες στην εν λόγω απόφαση αναφορές στις εταιρίες αυτές ήταν αναγκαίες.
- 220 Κατά πρώτον, όσον αφορά τις προφυλάξεις ως προς τη διατύπωση της αποφάσεως τις οποίες όφειλε να λάβει η Επιτροπή, η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς περιείχε, όπως άλλωστε επισήμανε η Επιτροπή στην αιτιολογική σκέψη 529 της επίμαχης αποφάσεως, διάφορες ρητές επιφυλάξεις προκειμένου να αποφευχθεί η διαπίστωση οποιασδήποτε ευθύνης των μερών στη σύμπραξη τα οποία δεν προέβησαν σε διακανονισμό, ιδίως δε των εταιριών HSBC.
- 221 Συγκεκριμένα, στην αιτιολογική σκέψη 3 της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι η απόφαση εκείνη στηριζόταν στα πραγματικά περιστατικά που αναγνώρισαν μόνον τα μέρη που προέβησαν σε διακανονισμό της διαφοράς κατά το στάδιο αυτό της διαδικασίας και ότι η εν λόγω απόφαση δεν στοιχειοθετούσε ευθύνη των μερών της συμπράξεως που δεν συνήψαν συμφωνία διακανονισμού για οποιαδήποτε συμμετοχή σε παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού της Ένωσης στην επίμαχη υπόθεση. Η διευκρίνιση αυτή παρατίθεται εκ νέου στην αιτιολογική σκέψη 40 της ίδιας αποφάσεως.
- 222 Ομοίως, στην υποσημείωση 4 της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς, η Επιτροπή επισήμανε ότι οι συμπεριφορές οι οποίες διαλαμβάνονταν στην απόφαση εκείνη και οι οποίες αφορούσαν τα μέρη που δεν είχαν προβεί σε διακανονισμό μνημονεύονταν αποκλειστικώς προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη των μερών που προέβησαν σε διακανονισμό για παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ.
- 223 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω στοιχείων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή έλαβε επαρκείς προφυλάξεις ως προς τη διατύπωση, καταδεικνύοντας ότι δεν καλούνταν να αποφανθεί επί της συμμετοχής των εταιριών HSBC στην προβαλλόμενη σύμπραξη.

- 224 Ενεργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο, η Επιτροπή απέφυγε εντελώς να προδικάσει εσκεμμένα, ενδεχομένως δε και οριστικά, την ευθύνη των ως άνω εταιριών. Ομοίως, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 80 της παρούσας αποφάσεως, απέφυγε να προδικάσει έστω και ενδεχομένως την εν λόγω ευθύνη (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon κατά Επιτροπής*, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψη 76).
- 225 Κατά δεύτερον, όσον αφορά το ζήτημα αν οι αναφορές που περιέχονται στην απόφαση διακανονισμού της διαφοράς στις εταιρίες HSBC ήταν αναγκαίες, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο πλαίσιο υβριδικής διαδικασίας που καταλήγει στην έκδοση διαδοχικών αποφάσεων, η Επιτροπή οφείλει, υπό τον έλεγχο του δικαιοδοτικού οργάνου της Ένωσης, να αποφεύγει να γνωστοποιήσει περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την εμπλοκή τρίτου από όσες είναι αναγκαίες για τον χαρακτηρισμό της ευθύνης των αποδεκτών της εν λόγω αποφάσεως (πρβλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 2021, *Pometon κατά Επιτροπής*, C-440/19 P, EU:C:2021:214, σκέψη 77 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 226 Συναφώς, από τις αιτιολογικές σκέψεις 3, 36, 37 και 40, καθώς και από την υποσημείωση 4 της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς, προκύπτει ότι η περιγραφή των γεγονότων που παρατίθενται στην απόφαση αυτή περιόρισε τη μνεία των μερών της συμπράξεως τα οποία δεν προέβησαν σε διακανονισμό στο μέτρο που ήταν απολύτως αναγκαίο για την ορθή κατανόηση των πραγματικών περιστατικών της υπό κρίση υποθέσεως.
- 227 Ομοίως, κατά τη νομική εκτίμηση, δεν υπήρξε καμία μνεία ειδικώς στα μέρη της συμπράξεως τα οποία δεν προέβησαν σε διακανονισμό, ατομικώς ή από κοινού. Επιπλέον, λαμβανομένων υπόψη των προφυλάξεων ως προς τη διατύπωση που έλαβε η Επιτροπή, στην απόφαση διακανονισμού της διαφοράς δεν διατυπώνεται κανένα συμπέρασμα όσον αφορά τα μέρη αυτά.
- 228 Όπως υπογράμμισε η Επιτροπή στην αιτιολογική σκέψη 533 της επίμαχης αποφάσεως, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, οι σπάνιες περιπτώσεις μνείας, στην απόφαση διακανονισμού της διαφοράς, της συμμετοχής παρεμβαίνοντων άλλων από εκείνους που προέβησαν σε διακανονισμό δεν μπορούν να οδηγήσουν σε συμπέρασμα όσον αφορά τα μέρη της συμπράξεως που δεν δέχθηκαν διακανονισμό.
- 229 Υπό τις συνθήκες αυτές, διαπιστώνεται ότι οι αναφορές αυτές ήταν απολύτως αναγκαίες για την κατανόηση και διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών, οπότε ήταν συμβατές με το τεκμήριο αθωότητας.
- 230 Η διαπίστωση αυτή δεν κλονίζεται από τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC περί του ότι, στην υποσημείωση 4 της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς, η Επιτροπή όρισε τα «μέρη» ως «όλες τις επιχειρήσεις εις βάρος των οποίων έχει κινηθεί η διαδικασία» και ότι η Επιτροπή παρέπεμψε, ιδίως στην αιτιολογική σκέψη 36 της εν λόγω αποφάσεως, στις διμερείς επαφές μεταξύ της Barclays και των εταιριών αυτών κατά την περιγραφή των επίμαχων πρακτικών.
- 231 Πράγματι, οι περιπτώσεις μνείας των μερών που δεν προέβησαν σε διακανονισμό, περιλαμβανομένων των εταιριών HSBC, είναι ελάχιστες και, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζουν οι εν λόγω εταιρίες, δεν περιλαμβάνονται στο τμήμα 5 της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς, το οποίο φέρει τον τίτλο «νομική εκτίμηση». Επιπλέον, όπως προκύπτει από τα εκτιθέμενα ιδίως στη σκέψη 226 της παρούσας αποφάσεως, οι αναφορές αυτές έχουν απλώς περιγραφικό χαρακτήρα και δεν συνεπάγονται καμία ρητή ή σιωπηρή εκτίμηση της νομικής καταστάσεως των

εταιριών αυτών. Στο πλαίσιο υβριδικής διαδικασίας που κατέληξε στη διαδοχική έκδοση δύο αποφάσεων, οι εν λόγω αναφορές είναι αντικειμενικώς αναγκαίες για να στοιχειοθετηθεί η ευθύνη των μερών της συμπράξεως τα οποία προέβησαν σε διακανονισμό.

- 232 Ως εκ τούτου, πρέπει να απορριφθούν τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC με τα οποία προβάλλεται ότι η απόφαση διακανονισμού της διαφοράς περιέχει στοιχεία που είχαν ως αποτέλεσμα παραβίαση της αρχής του τεκμηρίου αθωότητας.
- 233 Πρέπει επίσης να απορριφθούν τα επιχειρήματα με τα οποία προβάλλεται ότι η ως άνω απόφαση προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας των εταιριών αυτών, στο μέτρο που δεν αμφισβητείται ότι η Επιτροπή τους απηύθυνε ανακοίνωση αιτιάσεων, εκείνες δε είχαν πρόσβαση στον φάκελο και δυνατότητα να γνωστοποιήσουν την άποψή τους πριν από την έκδοση της επίμαχης αποφάσεως.

– *Επί της προσβολής του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως*

- 234 Κατά πρώτον, οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν ότι οι δηλώσεις στις οποίες προέβη δημοσίως, κατά τα έτη 2012 και 2014, ο τότε αρμόδιος για την πολιτική ανταγωνισμού Επίτροπος είχαν ως αποτέλεσμα την εκ μέρους της Επιτροπής προσβολή του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως.
- 235 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οι οργανισμοί της Ένωσης οφείλουν να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται με το δίκαιο της Ένωσης, μεταξύ των οποίων καταλέγεται το δικαίωμα χρηστής διοικήσεως, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 41 του Χάρτη. Το άρθρο 41, παράγραφος 1, του Χάρτη ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην αμερόληπτη εξέταση των υποθέσεων του από τα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης.
- 236 Η απαίτηση περί αμεροληψίας αποσκοπεί στη διασφάλιση της ίσης μεταχειρίσεως, στην οποία στηρίζεται η Ένωση. Σκοπός της επιβολής της υποχρέωσης αυτής είναι κυρίως η αποτροπή του ενδεχομένου να αντιμετωπίζουν καταστάσεις συγκρούσεως συμφερόντων οι μόνιμοι υπάλληλοι και τα μέλη του λοιπού προσωπικού που ενεργούν για λογαριασμό των θεσμικών και λοιπών οργάνων και των οργανισμών της Ένωσης. Με δεδομένη τη θεμελιώδη σημασία της εγγυήσεως περί ανεξαρτησίας και ακεραιότητας τόσο για την εσωτερική λειτουργία των θεσμικών και λοιπών οργάνων και των οργανισμών της Ένωσης όσο και για την εικόνα τους προς τα έξω, η υποχρέωση αμεροληψίας καταλαμβάνει όλες τις περιστάσεις για τις οποίες ο μόνιμος υπάλληλος ή το μέλος του λοιπού προσωπικού που καλείται να αποφανθεί επί υποθέσεως μπορεί ευλόγως να αντιληφθεί ότι θα μπορούσαν να δημιουργήσουν στους τρίτους την εντύπωση ότι είναι πιθανό να επηρεάσουν την ανεξαρτησία του στον οικείο τομέα (απόφαση της 27ης Μαρτίου 2019, August Wolff και Remedia κατά Επιτροπής, C-680/16 P, EU:C:2019:257, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 237 Όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 77 της παρούσας αποφάσεως, τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οι οργανισμοί της Ένωσης οφείλουν να συμμορφώνονται προς την απαίτηση περί αμεροληψίας ως προς τις δύο συνιστώσες της, ήτοι, αφενός, την υποκειμενική αμεροληψία, κατά την οποία κανένα μέλος του οικείου θεσμικού οργάνου που είναι αρμόδιο για την υπόθεση δεν πρέπει να εκδηλώνει μεροληψία ή προσωπικές προκαταλήψεις, και, αφετέρου, την αντικειμενική αμεροληψία, κατά την οποία το θεσμικό όργανο αυτό πρέπει να παρέχει επαρκή εχέγγυα για τον αποκλεισμό κάθε εύλογης αμφιβολίας ως προς ενδεχόμενη προκατάληψη.

- 238 Στο μέτρο που οι εταιρίες HSBC βάλλουν κατά των δημόσιων δηλώσεων του τότε αρμόδιου για την πολιτική του ανταγωνισμού Επιτρόπου, πρέπει να θεωρηθεί ότι η αιτίασή τους αφορά κατ' ουσίαν την πρώτη συνιστώσα της αρχής της αμεροληψίας.
- 239 Συναφώς, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των δηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν το 2012, πριν από την έκδοση της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς, και των δηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά το έτος 2014, δηλαδή μετά την έκδοση της συγκεκριμένης αποφάσεως.
- 240 Όσον αφορά, αφενός, τις δηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2012, διαπιστώνεται ότι οι δηλώσεις αυτές δεν υπερέβησαν το πλαίσιο δηλώσεων γενικού χαρακτήρα, οπότε δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι αποτελούσαν έκφραση μεροληψίας εκ μέρους του τότε αρμόδιου για την πολιτική του ανταγωνισμού Επιτρόπου έναντι των εταιριών HSBC ή ότι προεξοφλούσαν την ενοχή των εν λόγω εταιριών.
- 241 Όσον αφορά, αφετέρου, τις δηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν το 2014, οι εταιρίες HSBC υποστηρίζουν ότι ο τότε αρμόδιος για την πολιτική του ανταγωνισμού Επίτροπος προέβη δημοσίως σε δηλώσεις από τις οποίες συναγόταν ότι είχε ήδη καταλήξει σε συμπέρασμα πριν από την περάτωση της έρευνας.
- 242 Βεβαίως, το γλωσσικό ύφος ορισμένων από τις δηλώσεις αυτές δεν ανταποκρίνεται στην προσοχή που αναμένεται να επιδεικνύει το αρμόδιο για την πολιτική του ανταγωνισμού μέλος της Επιτροπής στο πλαίσιο εκκρεμούσας υποθέσεως. Εντούτοις, οι δηλώσεις αυτές δεν δύνανται να προκαλέσουν αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία με την οποία η Επιτροπή διεξήγαγε την έρευνά της επί της επίμαχης παραβάσεως. Ως εκ τούτου, οι εν λόγω δηλώσεις δεν θίγουν, αφ' εαυτών, τη νομιμότητα της επίμαχης αποφάσεως που εξέδωσε το Σώμα των Επιτρόπων.
- 243 Πράγματι, από τις ως άνω δηλώσεις προκύπτει ότι ο αρμόδιος για την πολιτική ανταγωνισμού Επίτροπος περιορίστηκε να ενημερώσει το κοινό σχετικά με μια εν εξελίξει έρευνα, επισημαίνοντας ότι η εξέταση της υποθέσεως αυτής συνεχιζόταν μετά την έκδοση της αποφάσεως διακανονισμού της διαφοράς. Στο πλαίσιο αυτό, οι εν λόγω δηλώσεις δεν αποκάλυπταν πληροφορίες οι οποίες δεν περιείχονταν στη συγκεκριμένη απόφαση. Το γεγονός ότι οι δηλώσεις αυτές αποκάλυπταν ότι η Επιτροπή προετοίμαζε ανακοίνωση αιτιάσεων έναντι των μερών της συμπράξεως που δεν προέβησαν σε διακανονισμό δεν καθιστά δυνατό να συναχθεί, λαμβανομένης υπόψη της προσωρινής φύσεως του εγγράφου αυτού, ότι η Επιτροπή κατέληξε σε συμπέρασμα ως προς την ευθύνη των εν λόγω μερών πριν από την περάτωση της έρευνας. Δεν μπορεί, επίσης, να υποδηλώνει ότι ο εν λόγω Επίτροπος επέδειξε μεροληψία έναντι των εταιριών HSBC ή ότι προεξόφλησε την ενοχή τους.
- 244 Τέλος, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα των εταιριών HSBC ότι ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής διαπίστωσε περίπτωση κακοδιοικήσεως όσον αφορά τον τότε αρμόδιο για την πολιτική του ανταγωνισμού Επίτροπο λόγω των δημοσίων δηλώσεων που μνημονεύθηκαν στη σκέψη 234 της παρούσας αποφάσεως.
- 245 Πράγματι, πρέπει να υπομνησθεί ότι τα συμπεράσματα του Ευρωπαίου Διαμεσολαβητή με τα οποία διαπιστώνεται η ύπαρξη «πράξεως κακοδιοικήσεως» δεν δεσμεύουν τον δικαστή της Ένωσης και αποτελούν απλώς ένδειξη περί παραβιάσεως εκ μέρους του οικείου θεσμικού οργάνου της αρχής της χρηστής διοικήσεως. Η διαδικασία ενώπιον του Διαμεσολαβητή, ο οποίος δεν έχει την εξουσία να λαμβάνει δεσμευτικές αποφάσεις, αποτελεί εναλλακτική δυνατότητα εξωδικαστικής έννομης προστασίας, την οποία έχουν οι πολίτες της Ένωσης, ανταποκρίνεται σε

ειδικά κριτήρια και δεν έχει κατ' ανάγκην τον ίδιο σκοπό με την προσφυγή στη δικαιοσύνη (πρβλ. απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2007, Κομνηνού κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-167/06 P, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2007:633, σκέψη 44).

- 246 Πάντως, λαμβανομένου υπόψη του σκεπτικού που εκτίθεται στις σκέψεις 240 έως 243 της παρούσας αποφάσεως, τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊού Διαμεσολαβητή σχετικά με τις δημόσιες δηλώσεις περί των οποίων γίνεται λόγος στη σκέψη 234 της αποφάσεως αυτής δεν είναι ικανά, αφ' εαυτών ή εκτιμώμενα από κοινού με τα λοιπά στοιχεία της δικογραφίας, να αποδείξουν την ύπαρξη προσβολής του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως.
- 247 Κατόπιν των ανωτέρω, πρέπει να απορριφθούν τα επιχειρήματα των εταιριών HSBC με τα οποία προβάλλεται προσβολή του δικαιώματος χρηστής διοικήσεως και, κατά συνέπεια, ο πέμπτος λόγος ακυρώσεως.

Συμπέρασμα επί της προσφυγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

- 248 Απορρίπτεται η προσφυγή των εταιριών HSBC, κατά το μέρος που με αυτήν ζητείται η ακύρωση του άρθρου 1 της επίμαχης αποφάσεως και, επικουρικώς, του άρθρου 1, στοιχείο β', της ίδιας αποφάσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 249 Κατά το άρθρο 184, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναίρεσης είναι βάσιμη και το Δικαστήριο κρίνει το ίδιο οριστικά τη διαφορά, αποφαινεται και επί των δικαστικών εξόδων.
- 250 Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, που εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, του Κανονισμού αυτού, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του.
- 251 Εν προκειμένω, οι εταιρίες HSBC ζήτησαν να καταδικασθεί η Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα αμφοτέρων των βαθμών δικαιοδοσίας, η δε Επιτροπή ηττήθηκε κατ' αναίρεση, καθώς και, εν μέρει, ως προς τα αιτήματα που είχε προβάλει πρωτοδίκως. Οι εταιρίες HSBC ηττήθηκαν εν μέρει ως προς τα αιτήματα που είχαν προβάλει πρωτοδίκως.
- 252 Υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα της αναιρετικής διαδικασίας. Όσον αφορά τα έξοδα της προσφυγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του.
- 253 Εξάλλου, δυνάμει του άρθρου 140, παράγραφος 3, σε συνδυασμό με το άρθρο 184, παράγραφος 1, του ίδιου Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι ο παρεμβαίνων θα φέρει τα δικαστικά του έξοδα.
- 254 Οι εταιρίες της Crédit agricole και οι εταιρίες JP Morgan Chase, ως παρεμβαίνουσες στην αναιρετική διαδικασία, θα φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφασίζει:

- 1) Αναίρει την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 24ης Σεπτεμβρίου 2019, *HSBC Holdings κ.λπ. κατά Επιτροπής* (T-105/17, EU:T:2019:675), κατά το μέρος που με αυτήν απορρίπτεται, στο σημείο 2 του διατακτικού της, η προσφυγή που άσκησαν στο πλαίσιο της υποθέσεως T-105/17 οι *HSBC Holdings plc*, *HSBC Bank plc* και *HSBC France*, νυν *HSBC Continental Europe*, με αίτημα την ακύρωση του άρθρου 1 της αποφάσεως C(2016) 8530 τελικό της Επιτροπής, της 7ης Δεκεμβρίου 2016, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας ΕΟΧ (Υπόθεση ΑΤ.39914 – Παράγωγα επιτοκίου σε ευρώ), και, επικουρικώς, του άρθρου 1, στοιχείο β', της ίδιας αποφάσεως.
- 2) Απορρίπτει την προσφυγή που άσκησαν στο πλαίσιο της υποθέσεως T-105/17 οι *HSBC Holdings plc*, *HSBC Bank plc* και *HSBC France*, νυν *HSBC Continental Europe*, με αίτημα την ακύρωση του άρθρου 1 της αποφάσεως C(2016) 8530 τελικό και, επικουρικώς, του άρθρου 1, στοιχείο β', της εν λόγω αποφάσεως.
- 3) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φέρει τα δικαστικά έξοδά της και τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι *HSBC Holdings plc*, *HSBC Bank plc* και *HSBC Continental Europe*, πρώην *HSBC France*, στο πλαίσιο της αναιρετικής διαδικασίας, καθώς και τα δικαστικά έξοδά της στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας διαδικασίας.
- 4) Οι *HSBC Holdings plc*, *HSBC Bank plc* και *HSBC Continental Europe*, πρώην *HSBC France*, φέρουν τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της πρωτοβάθμιας διαδικασίας.
- 5) Οι *Crédit agricole SA* και *Crédit agricole Corporate and Investment Bank* φέρουν τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της αναιρετικής διαδικασίας.
- 6) Οι *JP Morgan Chase & Co.* και *JP Morgan Chase Bank, National Association*, φέρουν τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν στο πλαίσιο της αναιρετικής διαδικασίας.

(υπογραφές)